

VAIRĀK VĒRĪBAS PERIFERIJAS TEATRIEM!

Viens no svarīgākajiem padomju mākslas spēka, nemīgtas augšupejas avotiem ir mūsu mākslas nesaraucamās saites ar tautu. Dižajā socialisma zemē piepildīties V. I. Leņina ģenialais norādījums, ka māksla pieder tautai. Ne tikai lielajos salīdzināmajos un kultūras centros, bet arī visattālākajos padomju zemes stūrīšos cilvēki ir apbrīnojami interesi un izpratni skatās teātra un kino izrādes, klausās koncertus, apspriež labāko rakstnieku grāmatas.

Milzum liela loma tautas kultūras līmeņa celšanā ir perifērijas teātriem. Nebūs ne mazākā pārspīlējuma, ja perifērijas teātri salīdzināsim ar bāku, kuras izstarotā gaismā plašās apkārtnes ļaužu dzīvi dara kulturalāku, saturīgāku, bagātāku.

Kardināls jautājums komunistiskās sabiedrības veidošanā ir atšķirības iznīcināšana starp pilsētu un laukiem, lauku darbaļaužu kultūras līmeņa pacelšana līdz pilsētas līmenim. Tieši šajā nozīmē perifērijas teātri veic ļoti nozīmīgu uzdevumu, allaž ir pirmajā uguns līnijā cīņā par kultūras paplašinību.

Grūts un atbildīgs ir šo teātru darbs. Sistematiskie izbraukumi uz lauku kultūras un tautas namiem saistīti ar īstu pašizlīdzību un darba varonību. Padomju Latvijā ir četri perifērijas teātri — Jelgavas teātris, Liepājas teātris, Daugavpils teātris un Valmieras teātris. To ieguldījums republikas kultūras dzīvē ir patiešām liels. Nebūs viegli atrast tādu celtu, tādu tautas namu, kur nebūtu uztājusies šo teātru kolektīvi, uz kuru skatuvēm laba mākslinieciskā izpildījuma nebūtu skanējuši padomju un klasisko lugu inscenējumi. Tūkstošiem cilvēku ar dziļu pateicību gadiem ilgi atcerēsies šīs izrādes. Tūkstošiem kolchoznieku un lauku jauniešu šīs izrādes guvusi iespēju paplašināt savu redzesloku, bagātīgi smelt no padomju kultūras un mākslas dārgumu krājumiem.

Perifērijas teātriem padomju sabiedrība uzstāda augstas prasības, un jāteic, ka šie teātri spēj godam pastāvēt nopietno prasību priekšā. Liepājas un Daugavpils, Valmieras un Jelgavas teātri netrūkst atzīstama mākslinieciskā līmeņa inscenējumu. Tālu atbalsi savā laikā guva, piemēram, tādas izrādes kā «Vējš no dienvidiem» un «Dienvidos no 38. paraleles» Valmieras teātri, dažu Ostrovska un Gorkija lugu uzvedumi Liepājas teātri un Jelgavas teātri. Ar interesanti iecerētiem, mākslinieciski pilnvērtīgiem inscenējumiem savus skatītājus ne vienreiz vien iepriecinājis Daugavpils teātris.

Tācu nav nekāda pamata domāt, ka sasniegts pietiekoši daudz, ka augšanas iespējas jau izsmeltas. Gluži otrādi. Tuvāk iepazīstoties ar perifērijas teātru darbu, ar šo teātru režisoru un aktieru mākslinieciskās attīstības gaitām, redzam, ka netiek izmantoti daudzi līdzekļi idejiski politiskās un profesionālās audzināšanas uzlabošanai, padziļināšanai.

Daudzkārt runāts un rakstīts par to, cik liela nozīme ir perifērijas teātru viesizrādēm Rīgā. Satikšanās un pieredzes apmaiņa ar izcilām mākslas meistariem, kritiskās pārrunas, viesošanas republikas lielākajos rūpniecības uzņēmumos, teātra mākslas un dramaturģijas jautājumiem veltīti vakari radošajās organizācijās, teātra darba novērtējums republikāniskajā presē, — lūk, daži pasākumi, kas viegli noorganizējami viesizrāžu laikā un kas, bez šaubām, lielā mērā var sekmēt perifērijas skatuves mākslas augšanu. Nav un nevar būt divu domu: viesizrādes vajadzīgas un nepieciešamas, lai tās tiktu saistītas ar plašām teoretiskām un kritiskām pārrunām Teātra biedrība un citas radošās organizācijas.

Rīgā jau notikušas Daugavpils teātra un Valmieras teātra viesizrādes. Ītin bieži mūsu vadošie teātri savas skatuves nodevuši Jelgavas teātra rīcībā. Tam visam bijusi liela loma un nozīme. Daugavpils un Valmieras aktieri un režisori viesizrādes atceļas kā lielu skolu, kā ledarbigu mākslinieciskās meistarības celšanas līdzekli, kā soli ceļā uz jauniem daiļrades panākumiem.

Sogad Mākslas lietu pārvalde perifērijas teātru viesizrādes Rīgā un viesizrāžu apmaiņu noorganizējusi plašāk un pamatīgāk nekā iepriekšējos gados. 1. jūlijā Dailes teātra telpās sākas Valmieras teātra izrādes. No 9. jūlija līdz 20. jūlijam te savu sniegumu rādīs Jelgavas teātris. Pēc tam Jelgavas teātris viesosies Liepājā. Tāpat paredzēti Akademiskā Dramas teātra un Dailes teātra izbraukumi uz citām mūsu republikas pilsētām. Tie ir visnotaļ apveicami plāni un nodomi. Tikai jādara viss iespējamais, lai šie braucieni tiktu apvienoti ar radošām pārrunām, diskusijām, ar pieredzes apmaiņas izvešanu.

Teātra biedrība ir liels parādnieks perifērijas teātru priekšā. Par to tā daudzkārt pamatoti kritizēta. Dala no šā parāda šovasar jāatlīdzina. Laiks atteikties no aplamā un kaitīgā ieskata, ka Teātra biedrība ir tikai Rīgas, nevis visas republikas mēroga organizācija. Tieši viesizrāžu dienās Teātra biedrības uzdevumi ir lieli un atbildīgi. Nekādā ziņā nedrīkst pieļaut, ka perifērijas teātru mākslinieki, aizbraukusi no Rīgas, atkal sūgtināti runātu par to, ka viesizrādes Rīgā nav viņiem devušas tik daudz, kā varēja un vajadzēja gaidīt. Jāpāņā, lai ikviens viesu inscenējums tiktu rūpīgi iztirzāts, nodrošinot šiem sarīkojumiem kompetentus lektorus, redzamāko mākslas meistarību līdzdalību.

Šai sakarā jāpiebilst, ka Teātra biedrībai jāmekle un jāatrod ceļi sistematiska kontakta nodibināšanai ar perifērijas māksliniekiem ne tikai viesizrāžu laikā. Daudzkārt pārrunāts un atzīts, ka nedrīkst samierināties ar līdzinājo stāvokli, kad lekcijas, konsultācijas un citāda veida radošā palīdzība, ko skatuves māksliniekiem sniedz viņu biedrība, ir Rīgas aktieru un režisoru privilēģija.

Īpaši nepietiekama ir palīdzība perifērijas teātru jaunajiem māksliniekiem. Ik gadus teātra augstskola dod krietnu papildinājumu mūsu aktieru saimei. Dala no šī papildinājuma aiziet darbā uz perifēriju. Un tieši no jaunajiem māksliniekiem bieži nākas dzirdēt aizrādījumus, ka pēc augstskolas pabeigšanas viņu tālākā augšana atstāta pašplūsmā. Dažkārt dzirdēti priekšlikumi, lai teātra fakultate uzņemtu šefību par saviem absolventiem, kuri aizgājuši darbā uz perifēriju. Līdzšinējie niecīgie panākumi šai lietā liecina, ka te acīm redzot nepieciešama Teātra biedrības līdzdalība. Teātra biedrībai jābūt par organizāciju centru, kas ierosina un vada teoretisko, metodisko palīdzību perifērijas teātru darbiniekiem, it sevišķi jaunatnei.

Perifērijas teātri ir mūsu skatuves mākslas nepieciešama, ļoti svarīga sastāvdaļa, nozīmīgs elements tautas komunistiskajā audzināšanā. Tiem veltījama maksimāla uzmanība un gādība.

Valmieras Dramas teātris Rīgā

No 1. līdz 6. jūlijam Valsts Valmieras Dramas teātris viesosies republikas galvaspilsētā. Mūsu kolektīvs parādīs līdziniekiem Dailes teātra telpās piecas uzvedumus. To skaitā būs A. Jakobsona «Trīs kapteiņi», Thai Djan Cuna «Dienvidos no 38. paraleles», Gogoļa «Revidents» un «Precības», Ļeņina «Tikumiņa Marta». Trīs no šīm lugām — «Trīs kapteiņi», «Dienvidos no 38. paraleles» un «Tikumiņa Marta» — uz latviešu skatuves ir vienīgi Valmieras teātra repertuārā.

Igaņu dramaturga Stālina premiļas laureata Augusta Jakobsona lugā «Trīs kapteiņi» atspoguļota dzīve pirmajos pēckara gados kādā Padomju Igaunijas ostā. Tajā parādīts, kā partija audzina kadru.

Korejiešu dramaturga Thai Djan Cuna lugas temats saglabājis savu aktualitāti arī šodien, kaut gan tajā attēloti notikumi pirms amerikāņu imperālistu avantūras sākuma Korejā. Šajā dramā spilgti parādīts korejiešu partizānu un visu Dienvidkorejas goāgo ļaužu cildenais patriotisms.

Valmieras teātra kolektīva iestudētajā Ļeņina komēdijā «Revidents» tā laika dramaturģijai tik parastā mīlēstības intriga ļauj atklāties drosmīgu cilvēku raksturiem. Lugas varoņi nepazīst bailu arī tad, kad viņiem jāsadur ar katoļu baznīcas autoritāti un ar ģimenes attiecībās valdošo cietsirdīgo despotismu. Viņi neatlaidīgi un ar lielu izmaņu cīnās par savu laimi.

Gogoļa nemirstīgās komēdijas «Precības» un «Revidents», ko Rīgas skatītājiem jau ir bijusi izdevība redzēt citu teātru sniegumā, Valmieras Dramas teātra kolektīvs centies atrast svaigas krāsas un īpatnēju traktējumu.

Dekoratīvo ietēru visiem uzvedumiem darinājis A. Punks, bet muziku «Dienvidos no 38. paraleles» un «Tikumiņas Martas» izrādēm komponējis E. Vikmanis.

Anna Lācis,
Valsts Valmieras Dramas teātra galvenā režisore

VIŠU ZEMJU PROLETARIESĻ, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1952. G.

29. JŪNIJĀ

Nr. 26 (389)

Baltkrievijas tautas dzejnieks Janka Kupala

PETRUS BROVKA

Baltkrievu tauta bezgalīgi mīl savu lielo dzejnieku Janku Kupalu, vienu no baltkrievu literārās valodas pamatlīdzekļiem.

Gandrīz pirms piecdesmit gadiem parādījās Jankas Kupalas un viņa labā drauga Jakuba Kolasa darbi. Viņu jaunrade ar savu idejisko dziļumu un lielo dzejas meistarību pacēla baltkrievu dailliteratūru vēl nebijušos augstus. Radīdami savus ievērojamus darbus, Janka Kupala un Jakubs Kolass kļuva arī baltkrievu literārās valodas radītāji.

Plaši populārs un iemīlēts ir Jankas Kupalas vārds visā Padomju Savienības tautu saimē. To pazīst arī aiz mūsu Dzimtenes robežām. Kupalas darbi izdoti daudzu citu zemju valodās.

Janka Kupala ir baltkrievu tautas lepnums. Nevaram nemaz vairs ledomāties baltkrievu tautu bez Jankas Kupalas diženā tēla. Viņš uz mūžiem savienots ar savu tautu. Un šobrīd, kaut gan pagājuši jau desmit gadi, kopš apklusušas viņa lūpas, dzejnieka kaislīe vārdi dzīvo it visur baltkrievu darba tautas pirmajās rindās, kolchozu laukos un milzīgajos jauno rūpniecības celos, skolās un augstākās mācības iestāžu auditorijās.

Janka Kupala savas tautas labā paveicis tik daudz, ka viņa vārds mūždien dzīvos tautas sirdī. Jankas Kupalas darba ceļš ir patiešām dižena varoņa ceļš. Aizritējis gandrīz pusgadsimts, kopš 1905. gadā Minskā avīzē «Ziemeļrietumu apgabals» parādījās viņa pirmais dzejolis «Zemnieks».

Jau šai savā pirmajā dzejolī Kupala drosmīgi pavēstī, ka viņš ir patiešām tautas dzejnieks, jo viņš aizstāvējis nabago zemnieku intereses pret muļžniekiem apspiedējiem.

Darbs liels, kaut rūgtumu man nes. To atcerēšos, brāļi, mūžam — Kaut zemnieks, tomēr cilvēks es!

Un tas, kas pazīs manu dzīvi, Spēs saprast manas nelaimes; Kaut mani katrs noņep sīvi, Es dzīvošu, — jo zemnieks es!

Jankas Kupalas agrīnie darbi izauģa Krievijas 1905. gada revolūcijas ietekmē un pauda baltkrievu darba tautas revolucionāro cīņas garu. Daudz dzejnieks smēlies no krievu revolucionārajiem demokrātiem, viņš mācījies no Puškina, Nekrasova, Sevcenko daiļrades. Ārkārtīgi dziļi viņu ietekmējuši dižā proletarietes rakstnieka Maksima Gorkija darbi.

Jankas Kupalas revolucionārā dzeja tūlī ieguva plašu lasītāju saimi. Janka Kupala ir tautas dzejnieks šā vārda visdziļākajā nozīmē. Droši var sacīt, ka taisni Kupalas dzejojli daudzus sapazīstināja ar baltkrievu vārda mākslu. Liela laime tā bija tautai, ka viņa savas ilgas un ceras atrada ietvertas dzimtajā valodā, savā dēla brīnišķīgajā dzejā. Tā ne vien tiksmīnāja dzirdi, tās nebija vārsmas laika kaveklis, tie bija tautas tribuna dzejojli, kas zvānīja trauksmi un aicināja tautas masas cīņā par sociālo un nacionālo brīvību. Jankas Kupalas darbi iekļuva pašās tautas dzīlēs tādēļ, ka cieši saskanēja ar tautas domām un noskaņojumu, un arī tādēļ, ka tie sacerēti vienkārši un izteiksmīgi, un allaž arī ar augstu meistarību, krāšņā valodā, ko dzejnieks smēlīs no tautas avotiem, pastāvīgi jaunus ceļus meklējot, jaunus vārdus, savus izteicienus un savas formas radot. Baltkrievu vārda mākslā Jankas Kupalas jaunrade paceļas kā Eibruša virsotne.

Jankas Kupalas dzeja jau no paša sākuma bija izteiksmīgi idejiska, mērķ-

tiecīga. Kupala bija baltkrievu sādžas nabadzīgāko zemnieku un kalpu dzejnieks. Skaidri viņš to pateicis 1907. gadā dzejolī «Ne jums...»

Ne jums es, pani, jums gan nē,
Es vaļās brīzes dziesmu radu,
Sirds dziļumā kas dzīva man
Un ko es tagad dzīvē vadu.
Jums, pani, nē, ai nē!

Ne jums es, pani, jums tik nē,
Par posta pilno dzīvi stāstu —
Jūs dubļus seļā mestu man,
Un peina jūsu cilts tik lastu!
Jums, pani, nevēstu, jums nē!

Lai apjaustu, cik dziļa jēga šai dziesmai, — kas varbūt kādu laiku kļūs par baltkrievu tautas himnu, — lasītājam vajadzētu palūkoties «Mūsu druva», tā viņam pateiks daudz interesanta.

Kupalas jaunrade ieinteresēja daudzus slavu tautas. 1911. gadā Prāgā kādā cehu žurnālā rakstā par baltkrievu rakstniecību par viņu bija sacīts: «Viens no vispopulārākajiem dzejniekiem ir Janka Kupala. Viņa dzeja izauģ tieši no tautas, jo viņš pats baltkrievu sādžā dzimis un audzis, pašmācībnieks; viņš izjūt tautas likteni, dzied par tautas bēdām un ciešanām, par posta pilno dzīvi.»

Baltkrievu tauta ar sirdi un dvēseli iemīlēja iejūsmīgos darbus. Bet cara patvaldības smagajos laikos tos izplatīt bija ļoti grūti. Neviens negribēja iespiest rakstus baltkrievu valodā, sevišķi vēl tādus, kas sauca cīņā pret despotismu. Bet dzejnieka vārsmas pašas izcirta sev ceļu. Kupalas dzejojus pārrakstīja, un lapīnās lidoja no sādžas uz sādžu, tauta pati radīja viņa vārdiem melodijas, un jaunās dziesmas palīdzēja drošāk un augstāk celt plecus. Viņa dziesmas, kā jau gudri bija teicis Gorkijs, patiešām kļuva it kā par himnu nomāktai tautai, kas cīnījās par savu brīvību.

Ar lielām pūlēm Pēterburgā ar baltkrievu novadnieku trūcīgajiem līdzekļiem 1908. gadā iznāca Jankas Kupalas pirmā dzejojlu grāmatīna «Zaļeika» («Stabule»). Bet cara nīkarnijām kalpiem jaunā baltkrievu revolucionārā dzejnieka stabules skaņas nebija pa prātam. Tie uzlika arestu dzejnieka grāmatai, kas sauca cīņā pret apspiedējiem. Grieždamies pie Pēterburgas tiesu palatas prokurora un raksturojot «Stabuli» kā dumpīgu grāmatu, iekšlietu ministrijas preses lietu komitejas loceklis grafs Golovņins lika priekšā «ierosināt prāvu pret brošūras autoru Janku Kupalu (ziņu par viņu komitejā nav) un tāpat arī pret citām personām, kas var šai lietā izrādīties vainīgas.»

Pats Janka Kupala savā asajā atbildē nacionalistiem par viņu uzbrukumiem jauno, revolucionāri noskaņoto baltkrievu dzejnieku grupai rakstīja: «Radušies dzejnieki, savas dieva un cilvēku aizmirstās zemes un tautas likteņa dziesminieki. Saprotams, dzejnieka dvēsele vispirma kārtā dainoja par to, kas tajā bija sakrājis ilgajos nomācības gados...»

Janka Kupala (Ivans Dominikovičs Lucevičs) radījis dziļi aizgribīgus darbus par tautas dzīvi. Cēlies no tautas masu dziļēm, viņš labi pazina tautas dzīvi, un tautas daiļrade viņa darbiem bija neizmēlams iedvesmas avots. Janka Kupala dzimis 1882. gada 25. jūnijā (pēc vecā stila, 7. jūlijā pēc jaunā) Vjazinkā, bijušajā Vileikas apriņķī. Viņa tēvs bija bezzemnieks un nomāja nelielu zemes gabalu no muļžnieka. Grūti bija strādāt uz svešas zemes un maksāt nesamērīgi augstu nomu muļžniekiem. Kupala etcēras, ka viņa jaunība visa ģimene ceļojusi reizi desmit no vienas vietas uz otru, meklējot labāku zemes stūrīti. Tēvs ātri nomira, un jaunajam Kupalam bija jārupējas par visu lielo ģimeni. Kupala kalpojis arī kā vienkāršs strādnieks spirta rūpnīcā. Allaž viņu vajāja rūpes. Bet, klainodams pa malu malām un visur redzēdams nabago zemnieku bezgalīgo postu, viņš no tautas dzīves smēla materiālu saviem darbiem un veltīja tos tautai. Viņa dzejojli sauca

Jums, pani, nedziedu, jums nē!
Bet tiem, kam saules nav un laimes,
Un atbilde reiz skanēs man
No mežiem, druvmā, brāļu saimes,
Bet tikai ne no jums, ai, pani, nē!

Maksims Gorkijs pirmais augstu novērtēja Jankas Kupalas darbus. Pirmais viņš atzina to krietnās īpašības un tautiskumu. 1907. gadā Gorkijs rakstīja vēstulē krievu literātam Ceremnovam: «Vai zināt baltkrievu dzejniekus Kolasu un Janku Kupalu? Es nesen ar tiem iepazīnos — patīk. Vienkārši, sirsnīgi un, redzams, arī patiešām tautiski...»

Maksims Gorkijs pirmais partuļkoja krieviski Jankas Kupalas dzejojli «Kas nāk tur...» un taisnīgi to novērtēja. Žurnālā «Mūsdienu pasaule» 1911. gadā viņš rakstīja:

«Aicinu skeptiķus veltīt uzmanību baltkrievu, pašas nomāktākās Krievijas tautas, jaunajai rakstniecībai un ļaudīm, kas sapulcējušies ap avīzi «Mūsu druva». Atļaujos nocītēt dziesmu, ko nesen laidusi klajā «Mūsu druva» un kuras vārdus uzrakstījis baltkrievu dzejnieks Janka Kupala.

Kas nāk tur pāri purviem, pa mežiem
Tik milzīgā druvmā?
Baltkrievi.

Bet ko gan uz pleciem tie nes šādās mokās,
Ko augšup slej kalsnājos rokās?
Netaisnību savu.

Bet kurp viņi nes un kam parādīs to —
So netaisnību vissmagāko?
Pasaulei visai.

Bet kas mācījis viņus, — ne jau miljonu vienu, —
Netaisnību sūdzēt un kas traucis tiem miegu?
Posts un bēdas.

Bet ko tagad viņiem, ne redz kas, ne dzird,
Pazemotiem mūžam, iekāro sirds?
Par cilvēkiem saukties.

Turpinājums 2. lapas pusē

Baltkrievijas tautas dzejnieks Janka Kupala

Turpinājums no 1. lapa pusē

tautu nesaudzīgā cīņā pret carismu. 1906. gadā Kupala rakstīja: «Lai tirni plosās, mēs ceļos nekritisim, — zemi asinim mazgāsim, bet pierādīsim savu taisnību! Nāve tiem, kas izsalkušiem laupa barību, kas mūsu brīvo tautu ķēdēs iekauj!»

Kupala radījis daudz izcilu darbu pirms Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas, bet krāšņāko uzplaukumu viņa daiļrade gāsniedza padomju laikā. Viņu lieliskā, savilņojā atbrīvotās tautas daudzveidīgā dzīve dīzenās boļševiku partijas, Leninga un Staļina vadība.

Jaunā dzīve pilsētās un laukos, iedvesmotais radošais darbs, jaunatnes trauksmainās gaitas, laimīgā bērnība — tas viss deva vielu Kupalam. Viņš kopā ar tautu bija pārdzīvojis grūtus nabadzības un beztiesības gadus, un tagad viņam sevišķi brīnumainas šķita visas varenās pārveides, ko radīja padomju iekārta. Un tādej pirmajos padomju gados, griezdamies pie jaunatnes, Janka Kupala izsauca: «Jums dāvāts sirpis un amurs, lai ikviens būtu sirsnīgs, lai izgaustu brīvis, lai iegūto brīvi cīnītos dziļi, lai vētraiņā laikā celtos kā viņis augsts.»

Nemitīgi radīdams jaunus darbus, Kupala daudz laika un spēku ziedoja sabiedriskai dzīvei. Viņš piedalījās Baltkrievijas Valsts universitātes un Zinātņu akadēmijas organizēšanā, audzināja jaunos baltkrievu rakstniekus. Dzejnieka darbi plašos metienos izplatījās nekad vēl nepiedzīvotā vērienā. Vārda pilnā nozīmē ikviens baltkrievs smēlēs iedvesmu dzejnieka kvēlajās vārmās. Tauta vēltīja savam dīzenajam daiļradim bezgalīgu mīlestību. 1925. gadā, ņemot vērā tautas vēlējumus un dzejnieka līelos nopelnus, Baltkrievijas valdība piešķīra Jankam Kupalam Tautas dzejnieka goda nosaukumu. Baltkrievijas Zinātņu akadēmija ievēlēja viņu par savu īsteno ietekli, to pašu darīja arī Ukrainas Zinātņu akadēmija.

Kupala vērtīgi saskatīja un slavina dzīvē visu jauno, sautu un graizīja veco, savu laiku pārdzīvojušo. Lauku kolektīvizācijas sākumā viņš viens no pirmajiem pareizi un dziļi novērtēja lauku socialistiskās pārveides, vēstīdams jauna laimīga rīta ausmu.

Poēma «Pie Oresas upes» Kupala stāsta, kā nomaļā Poļesjes stūrī laudis draudzīgā salmē pārvar visas daudzas grūtības un rada augstāzīgu, priekšzīmīgu socialistisko saimniecību. Kupala vienmēr dziļi apguva aprakstāmo vielu. Un arī poemu par Oresu viņš uzrakstīja, kad bija sapazinies ar vietu un laudim. Pirmsrevolūcijas laikā poēmā aprakstītais Poļesjes stūris bija patš tumsākais Baltkrievijas kaktis, kur tauta dzīvoja visdrausmākajā postā. Stāsta, lauzu tumsība tur bijusi tik liela, ka vietējie ledzīvotāji protestējuši, ja viņus saukuši par cilvēkiem: «Kas mēs par cilvēkiem, mēs mežaiņi!» Tā nebija nejausība, ka Kupala savai jaunajai poēmai vāca materiālus tādā nomaļē. Viņš gribēja parādīt un parādīja ar lielu dzejas spēku, ka dzimtajā padomju varā un partijas gudrā politikā tā pārvēldojusi dzīvi, ka nav vairs visā mēd tumsa kaktu, ka visur uzvarējusi un uzplaukusi jauna, laimīga dzīve.

Janka Kupala vienmēr interesējies par kolchozu zemnieku dzīvi, un daudzi viņa labākie darbi uzrakstīti par kolchozu cīnītiem. Paši spilgtākie — «Lini», «Mūsu tīrumā», «Traktorista dziesma», «Esmu kolchoznieks», «Cieņiņi», kam pievienojas vēl daudzi citi. Maksims Gorkijs, kas uzmanīgi sekoja dzejnieka jaunradei, dzejoja «Lini» rokraksta malā ierakstīja sirsnīgu vārdu: «Jauki!».

Prieks bija Jankam Kupalam arī par Baltkrievijas rūpniecības celtniecību. Agrākā nomāktā agrārā zeme kļuva varena rūpniecības republika. Kupala bieži apmeklēja rūpnīcas. Čehos viņš sarunājas ar strādniekiem, lasīja savus darbus rūpniecības klubos. Strādnieki viņu mīlēja ar visu sirdi. Rūpnīcas «Komunars» kolektīvs Tautas dzejniekam 1925. gadā piešķīra goda metalista nosaukumu.

Leninga-Staļina partijas gudrā nacionālā politika uz mūžiem saliedēja vienā draudzīgā saimē visas Padomju Savienības tautas. Partijas nacionālās politikas ietekme auga no gada gadā. Janku Kupalu, kas bija pārdzīvojis carisma drūmos gadus, kad cara kalpi uzrādīja vienu tautu otram, dziļi aizgrāba jaunās, brālīgās padomju lauju attiecības, un padomju laikā viņš kļuva iedvesmots staļiniskās tautu draudzības dziesminieks. Viņš radījis vairākus darbus, kas vēltīti lielajai krievu tautai, ar dziļu mīlestību viņš dzejoja par brālīgo Ukrainu, par saulaino Gruziju, viņš vēltījis dzejoļus Gorkijam, Puš-

kinam, Tarasam Sevčenko, Džambulam, tulkotājs Puškina, Lermontova, Nekrasova, Sevčenko, Mickoviča, Kondratoviča-Sirokomļas, Konopņickas un mūsdienu padomju dzejnieku darbus. Lieliski viņš pārtulkotājs «Teiksmu par Igora kauju». Kupala ir meistars tulkotājs.

Darbā, kas vēltīts lielajam ukraiņu dzejniekam Sevčenko, Kupala stāsta, cik tuvs ir ukraiņu baltkrievam: «Kā brīnīgā muzika baltkrievs sirdi atbalsos Tarasa dziesmā». Par saulaino Gruziju, kur Kupala bijis vairākkārt, viņš sajūsmināts saka: «Ai, jaukā Gruzija, varoņu Elbrus, cik liksma dzīve un dziesma ar tev!» Dīzajam Kazachijas dziesminiekam Džambulam vēltīta dzejoļi Kupala raksta: «Kazachī un baltkrievi dzied vienas dziesmas, vienas ērgļu mātes — Dzimtenes deļi». Sirsnīgās draudzības saites vienoja Janku Kupalu ar lielo latviešu Tautas dzejnieku Raini, kura darbus viņš vērtēja augstu.

Tautā plaši pazīstami Kupalas dzejoļi par Padomju Armiju, par baltkrievu tautas apvienošanos Padomju valstī, par darbaļaužu grūto dzīvi kapitalistiskajās valstīs. Savus labākos darbus Kupala vēltījis Dzimtenei, Maskavai un dīzenajam vadonim biedram Staļinam. Dzejoļi «Skaņi Staļinam mana labākā dziesma» (1939). Janka Kupala runā par lielo mīlestību, ko visa tauta vēltī savam Tēvam un Skolotājam:

Ar Staļinu viegli ir dzīvot un strādāt,
Kā saule viņš staro un drošs par mums gādā.
Viņš ceļus uz laimīgu nākotni rāda,
Lai nenomāc cilvēkus rūpes nekādas...
Ar Staļinu viegli ir dzīvot un strādāt.
Kā dziesma ir dzīvs viņa vārds kalnos, lejās,
Viņš atmirdz kā maija rīts strādnieku sejās,
Kā viesis viņš atnāk un runā, un smejas,
Ar mums viņš ir visur — gan rotājās, dejas...
Kā dziesma ir dzīvs viņa vārds kalnos, lejās.
Ak, dzīvo jel mūžīgi dīzēns tu tautā,
Kā mūžam plūst nerimstot ūpes un strauti!
Un, tava visvarenā stipruma skauti,
Mēs pārvaram negaisus, šķēršļi tiek grauti...
Ak, dzīvo jel mūžīgi dīzēns tu tautā!

Par krājumu «No sirds» Jankam Kupalam 1940. gadā piešķīra pirmās pakāpes Staļina premiju.

Janka Kupala bija aktīvs cīnītājs pret fašismu. Pirmskara gados viņš šautā hitleriskās Vācijas tiraniju, poļu tautas apspiedējus Pilsudska fašistus. Lielā Tēvijas kara pirmajās dienās viņš sauca baltkrievu tautu svētā cīņā pret ienaidniekiem. Viņš dziļi ticēja savai tautai un tādēļ ar pilnām tiesībām tautas vārdā vēstīja:

«Ja naidnieks noplūks ābolu, kas nobriedis mūsu dārzā, tas sasprāgs viņa rokās kā granatā!

Ja viņš noplaus sauju mūsu smago vārpu, graudi izlidos un kapās viņu kā svina lietusi!

Ja viņš pienāks pie mūsu skaidrajām, vēsajām akām, tās izžūs, lai nedotu viņam ūdens!»

Janka Kupala uztājās presē, radio, pārraidēs, slavu tautu mītiņos, alcinādams satrēkt Hitleriešu banditus. Un viņa vārdi gāja pie sirds, iedvesmoja cīņai. Viņa dzejoļus lasīja karavīri frontē, viņa dzejoļi raidīja kaujās tautas atbēdējus partizānus.

Janka Kupala dziļi ticēja, ka Padomju Dzimtene satrēks asiņaino fašismu. Viņš pats nesagaidīja liksmās uzvaras dienas — Janka Kupala nomira 1942. gada 28. jūnijā. Bēt pieplūdījis viņa vārdi, liela dzejnieka patriota vārdi:

Mēs sadziedēsim kara rētas,
No jauna cīlēsim celšim mājas,
Zels druvas, pakalnos būs sētas,
Lai zelta graudi klētīs krājas.
Kāps augšup pils. Ne vairs bārti,
Bet pārticība laudīs dzīvot,
Un karogs sarkanais mums pāri
Kā kvēlī plīvojis, tā plīvos!

Padomju Baltkrievija, ko tik dedzīgi mīlēja Janka Kupala, sadziedinājusi karā cirstās brūces. Kā jau dzejnieks paredzēja, pacēlusies jauna māja, pils, izauguši pilsētās brīnīgīgi kvartāli, jaunās dzīves spilgtā gaisma apmirdz visu Baltkrieviju. Baltkrievu tauta brālīgajā tautu saimē dodas uz saulaino nākotni — komunismu.

Un pašās pirmajās rindās cīņās par laimīgo dzīvi, par mieru tāpat kā senāk redzam nemirstīgo Tautas dzejnieku Janku Kupalu.

Kulturas dzīve Padomju Latvijā

SKATE PIE STABURAGA

Ši gada 22. jūnijā uz skaisto Staburagu ar automašīnām devās daudzi kolchoznieki, lai piedalītos rajona mākslinieciskās pašdarbības skates otrā gājienā, kurā sava darba rezultātus rādīja Jēkabpils kultūras nama, kolchozu, skolu un iestāžu kori, deju kolektīvi un orķestri. Notika arī lietiskās un tēlotājas mākslas darbu izstāde.

Skati ievadīja jauko koru priekšnesumi. Kā pirmais uztājās rajona kultūras nama koris, teicami nodziedot Muradeli dziesmu «Mūs veda Staļina gribā». Molinelli dziesmu «Miera himna», bet kā otrais dziedāja kolchoznieku koris diriģenta Miezīša vadībā.

Skates žūrijas komisijas novērtējumā 1. vietu ieguva rajona kultūras nama koris (diriģente Riekstiņa), 2. vietā ierindojās sēlpilēšu kolchoznieku koris, 3. vietā palika Ekonomiskā tehnikuma koris. No sieviešu koriem 1. vietu ieguva Jaunsēlpilēšu tautas koris (diriģents Miezītis).

Deju kolektīvu vidū labākās sekmes guva rajona kultūras nama deju kolektīvs, 2. vietā Jēkabpils 1. vidusskolas deju kolektīvs, bet 3. vietā kolchoza «Sēlija» dejotāji. Lielu piekrišanu guva gados vecāko kolchoznieku deju kolektīvs no kolchoza «Padomju Dzimtene».

Noslēguma koncertā dziedāja apvienotie kori jaunās vīrsdiriģentes b. Riekstiņas vadībā un dejoja apvienotie deju kolektīvi, ar precīzu un raīto deju izpildi un tērpu košumu modinot skatītājos nedalītu piekrišanu. Sarīkojumā bija vairāk nekā 5000 apmeklētāju.

OPERAS UN BALETA TEATRA MĀKSLINIEKU KONCERTI LIEPĀJĀ

Arvien gaidīti viesi Liepājā ir mūsu republikas galvaspilsētas mākslinieki. Pēdējie Rīgas viesu koncerti Liepājā notika 22. jūnijā 1. vidusskolas un Dramas teatra telpās, kuros piedalījās Latvijas PSR Nopelniem bagātie mākslinieki, Staļina premijas laureāti Vera Krampe, Anna Ludiņa, Arturs Prinbergs, solists Mikēlis Fīlers, Staļina premijas laureate Janina Pankratē, baleta solisti Vera Vilciņa, Viktors Ozoliņš, Nikolajs Korjagins un čellists Jānis Tiss.

Abos koncertos apmeklētājiem bija iespēja noklausīties gan padomju komponistu dziesmas, gan krievu un Vakarēropas skapražu operu arijas, kuras dziedāji atskaņoja nopietni pārdomātā interpretācijā. Liepājnieki atzinīgi uzņēma arī baleta priekšnesumus. Klausītāju vidū izraisījās doma, ka dalībnieku skaits koncertā bijis pārāk liels un ka tieši tādēļ koncertam bijis fragmentārs raksturs.

TOPOŠIE OPERAS MĀKSLINIEKI

Ik pavasarī, noslēdzoties mācību gadam, Latvijas PSR Valsts konservatorijas operas klases studenti rīko Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātri sarīkojumu, ar kuru parāda sabiedrībai aizvadītajā mācību gadā gūtos sasniegumus. Pagājušajā pavasarī studenti bija iestudējuši P. Čaikovska operu «Jevgeņijs Oņegins», bet šopavasar sagatavojusi ainas no N. Rimska-Korsakova operas «Pasaka par caru Saltanu», P. Čaikovska operas «Jevgeņijs Oņegins» un M. Musorgska operas «Boriss Godunovs», kuras vakar sniedza skatītājiem. Šinī sarīkojumā, kurā piedalījās arī Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātra orķestris un koris, skatījām Latvijas PSR Valsts konservatorijas operas klases studentu M. Bergas, B. Bobjakina, J. Buškina, I. Feigelsona, D. Kupčes, P. Koniševa, L. Kurikova, V. Soboļa, R. Sulovas, E. Tipaines, J. Vilgertes, H. Zolotņickas un A. Zēveles sniegumu. Operu ainas bija iecienījis Konservatorijas operas katedras vadītājs docents N. Vasiļjevs un pedagogs A. Jakobsons, bet muzikālo pusi iestudējis Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks, Staļina premijas laureats R. Vanags un Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks L. Vigners. Diriģēja L. Vigners.

Diskusija par latviešu tautas daiļrades vēsturi

Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūts kopā ar Etnografijas un folkloras institutu pašlaik izstrādā latviešu literatūras un poētiskās tautas daiļrades vēstures maketu, kas ir pirmais solis attiecīgu mācību grāmatu uzrakstīšanai mūsu augstskolām un vidusskolām, pēc kā pašlaik izjūtams ass trūkums. Par cik agrāk buržuāziskie zinātnieki pievērsās latviešu tautas daiļrades pētīšanai no nepareizām, statistiskām, metafiziskām pozīcijām, aplūkojot latviešu tautas daiļradi (tautas dziesmas, pasakas, sakāmvārdus, miklas) kā reizi dotu nemainīgu parādību, tad pašlaik Padomju Latvijas folkloristiem šai darba laukā jālauž jauni ceļi, jāzveido jaunas darba metodes, jāatrisina daudz sarežģīti jautājumi par papēmiem, kā periodizēt un klasificēt tautas dziesmas, pasakas u. c. latviešu tautas daiļrades sacerējumus. Runājot par kapitālisma perioda revolucionāro tautas daiļradi un par latviešu padomju tautas daiļradi, bija jāatrisina sarežģīti jautājumi par tautas daiļrades un profesionālās literatūras robežām un mijiedarbību, kas sevišķi aktuāli kļūst šodien.

Visu šo svarīgo un aktuālo jautājumu risināšanai un apspriešanai bija vēltīta Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Etnografijas un folkloras institūta, 1952. g. 18. jūnijā sarīkotā diskusija, kurā piedalījās zinātnieki, kultūrizglītības iestāžu darbinieki, skolotāji, studenti.

Diskusijas galveno referātu nolasīja institūta direktora vietnieks zinātniskajā darbā filoloģijas zinātņu kandidāts A. Ozols, kas attēloja radušās grūtības un strīdīgos jautājumus un norādīja, ka latviešu tautas daiļrades vēsture pētījama un uzrakstāma, ievērojot vispārīgos J. V. Staļina ģenālajos valodniecības jautājumiem vēltītajos darbos izvirzīto norādījumu par nepieciešamību pētīt katru sabiedrisku parādību, izejot no tās specifikas. Tālāk A. Ozols apskatīja partēiskuma, divu kultūru, klasiskā mantojuma, tautiskuma un socialistiskā realisma problēmas latviešu tautas daiļrades vēsturē un izvirzīja latviešu tautas daiļrades periodizēšanas shēmu. Referents atzina, ka, periodizējot tautas daiļrades materiālus, par kuru izcelšanos nav nekādu ziņu, pamatā liekams leniniskais atspoguļošanas princips; tie periodizējami un klasificējami, izejot no tās reālās īstenības, kas periodizējamā sacerējumā atspoguļojata.

Runājot par latviešu tautas daiļrades un profesionālās literatūras robežām kapitalisma periodā, revolucionāro cīņu un padomju celtniecības laikmetā, referents izvirzīja domu par to, ka tautas daiļrade no literatūras atšķiras pirmām kārtām ar tās izplatību un lomu darbaļaužu apziņā. Tādā ziņā tautas daiļradē būtu ieskaitāmi arī tie profesionālie dzejnieki un komponisti daiļdarbi, kas folklorizējušies, t. i. plaši izplatījušies zināmā laika sprīdī darbaļaužu apziņā (piemēram, J. Raina «Lauztās priekšēd» 1905. gada revolūcijas laikā), neatkarīgi no tā, vai tauta šos daiļdarbus pārvēldojusi, labojusi vai pārgēmusi pilnīgi nepārvēldotus, gadījumā, ja šie darbi idejiski un mākslinieciski bijuši pilnvērtīgi un labi izteikuši darbaļaužu centienus un uzskatus.

Pēc tam PSRS Zinātņu akadēmijas Krievu literatūras institūta vecākā zinātniskā līdzstrādnece, filoloģijas zinātņu doktore A. Astachova pastāstīja par krievu folkloristu pieredzi krievu tautas daiļrades vēstures izstrādāšanā, bet Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas zinātniskie līdzstrādnieki prof. J. A. Jansons, V. Greble, P. Birkerts un A. Ancelāne ilustrēja A. Ozola izvirzītās tezes, parādot, kā konkrēti periodizējami un klasificējami atsevišķi tautas daiļrades žanri.

Debatēs, kurās piedalījās LPSR ZA Etnografijas un folkloras institūta direktors prof. Dr. R. Peļše, fil. zin. kand. J. Niedre, Valodas un literatūras institūta literatūras sektora vadītājs K. Kundziņš, fil. zin. kand. A. Vilsons u. c., Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Etnografijas un folkloras institūta līdzstrādnieki līdzšinējais darbs, izstrādājot latviešu tautas daiļrades periodizācijas sistemu, visumā guva pozitīvu novērtējumu. Padomju Latvijas folkloristi atrodas uz pareiza ceļa, periodizācijas sistēmas

pamatā liekot sabiedriski ekonomiskās formācijas, tātad sabiedrības attīstības vēsturi. Pilnīgi pareizi ir arī noskaidrot tautas daiļrades specifiku, pirms ķerties pie tās periodizācijas un datēšanas. Ļoti svarīgi ir arī izvirzīt tautas poezijas jaunrades metodes noskaidrošanu. Padomju Latvijas folkloristi pareizi traktē profesionāli literāro darbu folklorizācijas problēmu: ļoti svarīgi vākt, pētīt un publicēt arī tādus profesionālu dzejnieku darbus, kas plaši izplatījušies tautā, kurus tauta atzīst par savu mākslu, mīl dziedāt.

Tomēr blakus tam runājot atzīmēja arī atsevišķas kļūdas un trūkumus Padomju Latvijas folkloristu darbā.

Valodas un literatūras institūta darbinieki un citi alžādija, ka nepareizi, nosakot latviešu tautas daiļrades un literatūras robežas, par vienīgo principu uzskatīt izplatīšanos plašajās darbaļaužu masās, iekļaušanos darbaļaužu apziņā. Vai tad mūsu socialistiskā realisma literatūra, tas izcilākie sasniegumi — Staļina premijas laureātu darbi neietilpst masu apziņā, nekļūst par dzīves virzītāju spēku? Kļūst. Protams, profesionālo dzejnieku idejiski un mākslinieciski nozīmīgu sacerējumu iekļaušanās darbaļaužu masu apziņā ir ļoti svarīgs moments attiecīgās poētiskās vides noskaidrošanā; plašu darbaļaužu masu un atsevišķu grupu un individuālo iemīļoto repertuāru noteikšanā par to jāinteresējas folkloristam, bet šādas folklorizētas dziesmas u. c. žanri publicējumos un teoretiskajos apcerējumos izdalāmi tomēr īpašā tautas daiļrades grupā. Par tautas daiļradi pēc izcelšanās jāuzskata pirmām kārtām neprofesionālu autoru sacerējumi, t. i. tādi, ko sacerējuši tiecēji, mākslinieciskās pašdarbības dalībnieki, vienā otrā gadījumā arī neprofesionāli dzejnieki un komponisti — kolchoznieki, strādnieki, darba inteliģences pārstāvji.

Sevišķi svarīgus norādījumus Padomju Latvijas folkloristiem deva A. Astachova. Viņa izteica domu, ka galvenā kļūda līdzšinējā latviešu tautas daiļrades vēstures izstrādāšanā ir tā, ka Etnografijas un folkloras institūta izstrādātais projekts ir visai schematisks, drīzāk atgādina politiskās un ekonomiskās vēstures ilustrāciju, ne tautas daiļrades vēsturi. Lai šo trūkumu novērstu, nepieciešams vēstures kursā apskatīt tautas daiļradi kā poētisku veidojumu, uzsverot tās aktīvo lomu latviešu darba tautas atbrīvošanās cīņās pret eksploataciju. Šī problēma ir sevišķi aktuāla tagad, ģenālo J. V. Staļina rakstu gaismā par marksismu valodniecībā. Nepieciešams vairāk uzmanības vēltīt jaunrades metodes, žanra, māksliniecisko pamēmienu, melodijas pētīšanai no to sākotnes, attīstības un nozīmes viedokļa.

A. Astachova arī aizrādīja, ka, izmantojot Leninga atspoguļojuma teoriju tautas daiļrades materiālu periodizējumos un datējumos, jācenšas izvairīties no dažām kļūdām, ko pietādus Padomju Latvijas folkloristi, ievieļojot, piemēram, kādu padomju laikmeta sacerējumu par 1905. gada notikumiem priekšoktobra tautas daiļrades grupā. Šai gadījumā tika ievērota tikai sacerējuma tematika, bet ne tas, kā apziņā pauda šis sacerējums.

A. Astachova, balstoties uz Maskavas un Leningradas folkloristu pieredzi krievu tautas daiļrades vēstures izveidošanā, ieteica arī Padomju Latvijas folkloristiem periodizācijas principa pamatā likt attiecīga laikposma apziņas un noteiktas vēsturiskās un sociālās īstenības atspoguļošanas. Reizē ar to vajag apzināties, ka daiļdarbi, kas sacerēti visai agros periodos, vai iegūstot jaunu idejisko saturu un formu, atspoguļojas arī to vēlākā laiku apziņā, kurus viņi turpina savu eksistenci.

Runājot par latviešu tautas daiļrades materiālu publicējiem, A. Astachova brīdināja no Padomju Lietuvas folkloristu neveiksmēm, publicējot lietuvju pasaku materiālu pēc sīki izstrādātiem vēsturiskiem posmiem. Mūsu zinātnes pašreizējais stāvoklis mums to neļauj, pagaidām viss lielais latviešu tautas daiļrades vairums publicējams pēc žanru un tematikas principiem.

Diskusijā izteikti svarīgi norādījumi un atzinumi ievērojami atvieglās Padomju Latvijas folkloristiem turpmāko darbu latviešu tautas daiļrades vēstures pētījumos un publicējumos.

Austra Alksnīte

Janka Kupala un Rainis

Rainis jau kopš jaunības gadiem bijis ļoti tuvs baltkrievu tautai un tās kultūrai. Savā bērnības dienā atcerē dzejnieks min mūlīgas vecā naktssarga baltkrievu Nedzvecka drūmās dziesmas, kas bijušas līdzīgas rudens vējam. Tajās skanējis darba tautas grūtums un līgas pēc labākas dzīves. Ar latviešu tautas likteņiem cieši saistīti baltkrievu, tāpat kā krievu un lietuvju tautas folklorā dzīvi ietekmēja visu Rāpa launradi.

«Es pats, — apliecināja dzejnieks, — esmu cēlies no Latgales, no tās daļas, kur dzīvo daudz baltkrievu. Ar baltkrieviem esmu saistīts draudzības un biedriskuma saimē.»

Vēl mūža pēdējos gados Rainis rūpējies par baltkrievu folkloras materiālu vākšanu Latvijā, iesaistījis šajā darbā skolotājus baltkrievus. Savās plašajās ciltāņu valodu un literatūras studijās viņš daudz laika veltījis baltkrievu valodai un literatūrai, sevišķi Jankas Kupalas jaunradei.

Raiņa vārdā nosauktajā literatūras muzejā glabājas materiāli, kas liecina par abu lielo tautas dzejnieku tuvu saikāri un sirsnīgo draudzību. Kad baltkrievijas vēstures un ģeogrāfijas apskatā, kas iespiests Sveicē sakarā ar 1916. gadā Lozanā sasaukto Trešo tautību kongresu, Rainis ar savu roku pierakstījis dažas kritiskas piezīmes un papildinājumus par baltkrievu kultūru un literatūru, kurās min Janku Kupalu un Maksimu Bogdanoviču. Lai palīk pārliecināt klāt kāds ar zīmuli pārakstīts Bogdanoviča dzejolis.

Personīgi Rainis satikās ar Kupalu un baltkrievu padomju rakstniekiem 1926. gada septembrī Minskā, kur viņš piedalījās Baltkrievijas PSR Zinātņu akadēmijas atklāšanas svinībās. Kā nesalīdzināmu pretsatu latviešu fašizējošās buržuāzijas nomāktajai kultūrai Rainis teica: «Ieraudzīja padomju kultūru. Janka Kupala iepazīstināja viņu ar tās lielajiem sasniegumiem. Savā runā baltkrievijas Zinātņu akadēmijas atklātajā sēdē Rainis teica, ka viņš ar sajūsmu norāugās «gaišajā plūdmā», kas nāk no jaunās Baltkrievijas tautas un viņas kultūras, ka dzejniekam nav lieka prieka kā redzēt, ar kādu aizrautību pati tauta rada savu isto kultūru.»

Ar dziļu sašutumu Rainis stāsta savā runā par baltkrievu kultūras un tās darbinieku vajāšanu buržuāziskajā Latvijā. «Pie mums bija tāds leksals, — paskaidro Rainis, — kas valdīja arī cariskajā Krievijā, ka baltkrievi nav tauta, ka baltkrievu valoda nav valoda, bet apakšvaloda, krievu vai poļu valodas izloksne. Vajadzēja arī pie mums Latvijā cīnīties pret šādiem lekskatiem... Latviešu proletariāta intereses prasa, lai baltkrievu tauta attīstītos cik vien iespējams ātrāk... Es uzņemos aizstāvēt saimā baltkrievu intereses, kamēr viņiem nebūs tur sava pārstāvja.»

Rainis tiešām, cik tas, protams, bija iespējams, izmantoja šajā nolūkā arī buržuāziskās saimējas tribīni. Raiņa drošsirdīgās cīņas rezultātā izgāzās tā saucamās «baltkrievu process», kuru bija sākušs pret baltkrievu kultūras darbiniekiem šovinisti. Ulmaņa kliķei neizdevās arī aizliegt baltkrievu skolas baltkrievu valodu kā mācības valodu.

Būdam Minskā, Rainis piedalījās Baltkrievijas padomju rakstnieku sanāksmē un bija nolēmis braukt uz Maskavu un palikt Padomju Savienībā. Ar viltotu telegramu par Aspazijas šķietamo slimību viņu izsauca atpakaļ mēņševiki. Buržuāziskās Latvijas varasvīri darija visu iespējamo, lai dzejnieks vairs neliktu uz Padomju Krieviju.

Mūža pēdējos gados Rainis bieži sarakstījis ar Janku Kupalu un citiem saviem draugiem Baltkrievijā. Vacu fašistiskās okupācijas laikā Minskā šīs vēstules gājušas zudumā. Raiņa personīgajā bibliotēkā palikušas vairākas viņam sūtītās Jankas Kupalas, Jakuba Kolasa un daudzu citu jauno baltkrievu dzejnieku un rakstnieku grāmatas ar autoru uzrakstiem. Arī šie vēltījumi rāda, ka Janka Kupala un Rainis tuvinājuši divu draudzīgu tautu — baltkrievu un latviešu — literatūras.

Atgriezies no Minskas Latvijā, Rainis centās darīt visu iespējamo, lai popularizētu baltkrievu un citu padomju tautu literatūru un kultūru. Ar Raiņa enerģisko līdzdalību Latvijā toreiz izdevās organizēt Kultūras tuvināšanas biedrību ar Padomju Savienības tautām. Rainis uzņēmas šīs biedrības vadību un vadīja, to līdz sava mūža pēdējām dienām.

Ev. Sokols

Staļina premijas laureāti

D I N L I N A

vās cilvēces miera gribu, ar tās cīņu par miera saglabāšanu un nostiprināšanu.

Ar Staļina premiju godalgots Din Lina romāns «Saulē pār Sanganas upi» krievu valodā tulkots jau 1949. gadā un kļuvis par padomju lasītāja iemīļotu grāmatu. Plastiski, dzīvi un patiesīgi tani notēlotā agrārreforma Karsto ūdeņu sadzī.

Japāņi sakauti un padzīti, turpinās cīņa pret gomindaniešiem. Aizvien jātāmāk savas tiesības pieteic jaunā dzīve, aizvien lielāka un notelcošāka kļūst komunistiskās partijas ietekme tautas masās. Tuvo galu jūzdam, ko Karstajiem ūdeņiem bēg prom feodālaj. Daži tomēr sādzu neatstāt, tani paliek arī budzīs Cjan Ven-gujs, kas, neviena neierobežots, līgu gadus valdījis pār sādzu. «Tas bija viņš, kas izlēma, ko iecelt par sādžas vecāko, kam uzlikt naudas nodokli, ko nosūtīt darba kļaušas. Viņš nebija nekāds ierēdnis, vispār nekāda amatpersona, arī sādžas vecākais ne, nenodarbojās ar tirdzniecību, tomēr viņam visi gļaimoja, nesa dāvanas un naudu.» Pēc demokrātiskās iekārtas nodibināšanas viltīgais buizis vienu delu aizsūta tautas armijā, meitu apprecina ar sādžas milici. Daļu zemes viņš fiktīvi iedod delām frontiniekam, tā nodrošinoties pret zemes atsavināšanu. Visa sādža baidās no šī asinssūcēja, kas daudzus aizsūtījis uz rūdas raktuvēm Tehunas kalnos, «no kurienes atgriešanās nav», daudzus padarījis par nabagiem. Ar zobiem un nagiem iekēries savā zemē, pilns slēpta naida pret darba tautu, neko nezaudējis no savas ekonomiskās un garīgās varas Karstajiem ūdeņos, Cjan Ven-gujs ir bīstamākais jaunās demokrātiskās varas ienaidnieks, ar ko tai jāizcīnā smaga cīņa, realizējot agrārreformu.

Karsto ūdeņu sādža ierodas brigade no rajona, kas ar plaša vietējā aktīva palīdzību atsavinā muižnieku un budžu zemi, sadalot to nabadzīgajiem zemniekiem. Nesteidzīgā sīzeta risinājumā, ko pēc kiniešu literatūras tradīcijām pārtrauc atsevišķiem varoniem veltītas noveles, rakstniece parāda visas sādžas satraukumu, brigādei ierodoties, šķiru cīņas saasināšanos, arvien ciešāku darba zemniecības sakļaušanos ap komunistisko partiju, tās lielo nozīmi tautas cīņā pret ekspluatatoriem.

Veikdama lielu noskaidrošanas darbu tautas masās, partija panāk pirmo uzvaru — no muižnieka Cjan Si-zuna paši rentnieki atprasa zemes īpašuma zīmes. To vietējie komunisti tomēr neprot izmantot, lai vestu zemniekus cīņā pret visbīstamāko ienaidnieku Cjan Ven-guju. Saubū un svārstīšanās brīdī palīdz pārvarēt partijas rajona komitejas darbinieka Cjan Piņa lerašanās. Karsto ūdeņu darbājošu iemi jots jau partizāņu cīņas laikā, viņš

tūlīt paceļ masu noskapojumu. Cjan Piņa atklātā, biedriskā kritika sādžas komunistiem palīdz izlabot kļūdu, un Cjan Ven-guju apcietina. Tas izšķir visu. Sādžai kļūst skaidrs, ka jaunā iekārta ir uzvarējusi, ekspluatatoru varas laikiem valrs neatgriezies. Cjan Ven-guja tiesāšana izvērsas par apsūdzību visai vecajai, uz neierobežotas bagātību patvaļas balstītajai Kīnai.

Nokrāpīts izsūcēju jūgs, kiniešu tautai sākas jauna, laimīga dzīve, uz kuru to vada komunistiskā partija un Mao Cze-duns. Ar šo domu izskan romāns.

Izrēķinoties ar saviem kaklakungiem, zemniecībai jāsaliedējas vienā spēkā, uz visiem laikiem jāpārvar verdzības un apspiešanas gadsimtos iesakņojušās balles no muižniekiem un budžiem, lai reiz «patiešām iztaisnotu muguru un beidzot saprastu, ka viņi, tauta, patiešām ir kļuvuši par jaunās dzīves saimniekiem». Tapēc Din Lina romānā notēlotais periods Karsto ūdeņu dzīvē neraksturojas tikai ar agrārreformu vien. Sis mēnesis ir laiks, kad mostas un nobriest ekspluatēto šķiras apziņa, kad plaši iedzīvotāju slāņi iesaistās valsts politiskajā dzīvē, ekonomiski un garīgi atbrīvodamies no ekspluatatoru jūga.

Raksturīgos tēlos un epizodēs Din Lina parāda jaunās dzīves ielašanās feodālajā Kīnas sādžā, parāda, kā reizē ar dzīvi izmainās cilvēki, atsavinādamies no aizspriedumiem, no reliģijas māņiem. Komunistiskās partijas lozunga «Katram arājam savu zemi» realizēšana nozīmē veselū vēsturisku apvērsumu zemnieku dzīvē. Atsavināts no verdzības, bada un nedrošības, darba cilvēks atizimst, jaunām acīm tas lūkojas ap sevi. Rakstniece to labi atsedz vecā bezzemnieka Li Bao-tana tēlā. Divdesmit gadu viņš nostrādājis muižnieku augļu dārzos, nedrīkstēdams augļus pat nogaršot. Smaržīgie, bet nepieejamie augļi viņam bija kļuvuši tik vienaldzīgi kā zemes pika vai ķieģelis. Tikal tad, kad dārzus atsavinā, Li Bao-tans, augļus novācot, izjūt prieku par bagātā ražu, it kā pirmo reizi tad «viņam atklājas zaļā, ēnainā, krāšņā vaļstība».

Vienīgi komunistiskā partija piepilda kiniešu zemnieka sapni par labu, apvērsumu zemi, tikai tā atnes laimi darba tautai. Raksturīgos vārdus par to saka kāds vecs zemnieks Cjan Ven-guja tiesāšanā: «Tagad, liekas, pirmo reizi pēc gadu desmitiem es esmu laimīgs. Agrāk pat laime man pārvērtās bēdās». Sis jaunās, vēl nebijušās darba zemniecības izjūtas, kas izaugušas no uzvaras pār ekspluatatoriem, viscaur akcentē Din Lina.

Romana vērtība ir arī mākslinieciski pilnvērtīgie komunistu tēli, īpaši partijas komitejas sekretārs sādžā Cjan Jui-mings. Kļuvīs par komunistu jau japau okupācijas laikā, norūdījis pagrīdes cīņas, Cjan Jui-mings izveidojies par istu masu vadoni, kas vērīgi leklaušas tautas baīsi, daudz no tās mās un prot tautu vest sev līdzi. Viņš prasmīgi realizē partijas politiku, novada līdz visplašākajam masām tās lozungus. Vienkāršs, atklāts un paties, viņš ieguvis zemnieku uzticību. Cjan Jui-mingam tie stāsta savas bēdas, griežas pie viņa pēc padoma, uzticēdamies viņam kā savas atbrīvotājas — komunistiskās partijas pārstāvim.

Din Lina romāns «Saulē pār Sanganas upi» no jauna pierāda, ka isti mākslas darbi rodas tikai tad, ja rakstnieks dzīvo vienu dzīvi ar savu tautu, ja par tā dalībrites vīlu kļūst visas tautas līgas, mērķi, cīņas un uzvaras. Tieši dzīves patiesīguma, kaujinieciskuma un kvēlā patriotisma dēļ Din Lina romānu iemīļojuši padomju cilvēki.

Ingrida Bechmane

Latvijas Padomju rakstnieku savienībā

republikas skarbās dabas pārveidošanu. Vissirsnīgākās vārsma viņš savā īgaunā poēmā vēltījis biedram Staļinam. Sarīkojumā autori lasīja savas dzejas īgaunu valodā. A. Skalbe, V. Brutane, L. Pēlmanis un J. Vanags lasīja viņu dzeju tulkojumus.

Piektdien, 27. jūnijā, latviešu padomju rakstnieku saime un interesenti Rakstnieku savienībā tikās ar trīskārtīgo Staļina premijas laureāti rakstnieci Veru Panovu.

Rakstniece dalījās savā dalībrites pieredzē un runāja par rakstnieka radošo darba problemām. Vera Panova atzīst, ka romānos «Kružīlīha» un «Gaišais krasts» viņai nav izdevies pilnībā parādīt partijas darbinieku tēlus. Savā jaunajā romānā viņa nodomājusi rajona komitejas sekretāru rā-

dīt darbībā, kō lēvis sīzeta galvējā līnijā. Rakstniece pastāstīja, ka savā izteiksmē mīl visvienkāršākos vārdus un neatlaidīgi cīnās pret izskaistnājiem, stampiem un klīšejām. Viņa tāpat izvēlas arī no svešvārdu lietošanas, ja var iztikt ar vienkāršu, visiem saprotamu vārdu dzimtajā valodā. Vera Panova nenostājas pret publicistiku dalībdarbā. Viņa uzskata to pat par vajadzīgu un nepieciešamu — kā rakstnieka sarunu ar lasītāju. Tādus labas publicistikas paraugus viņa atrod B. Gorbatova «Donbasā». Savā izteiksmē rakstniece cenšas pēc mākslinieciskās precizitātes un pilnskanības. Rakstniece pastāstīja par savu jaunāko darbu «Gadalaiki», pie kura pašlaik strādā, un nolāsīja nodaļu no sava jaunā romāna.

Viencēllēnu konkursa žurijas komisijas LĒMUMS

I
Nēmot vērā, ka neviens no konkursā iesniegtajiem viencēllēniem nav ar sevišķi izcilu idejiski māksliniecisku vērtību, pirmo premiju Rbļ. 10000. — apmērā nepiespīst, bet sadalīt to divās trešajās premijās — Rbļ. 4000. — katru un cetrās veicināšanas premijās — Rbļ. 500. — katru.

II
Piespīst par zemāk minētiem viencēllēniem šādas premijas:

1. Otro premiju Rbļ. 7000. — apmērā — Kuļīkam, Arnoldam Semjonu d. par lugu «Zvejas laiks turpinās» (krievu valodā).
2. Trešo premiju Rbļ. 4000. — apmērā — Agranovičam, Leonīdam Danila d. un Liskeram, Semjonam Davida d. par lugu «Dārgais laiks» (krievu valodā).
3. Trešo premiju Rbļ. 4000. — apmērā — Vanagam, Adolfam Pētera d. par lugu «Roku roka».
4. Trešo premiju Rbļ. 4000. — apmērā — Petersonam, Peterim Julija d. par lugu «Kurš kavē?»
5. Trešo premiju Rbļ. 4000. — apmērā — Potjomkinai, Valentīnai Aleksandra m. un Hersonskim, Hrisanfam Nikolaja d. par lugu «Dārkopji» (krievu val.)

III
Par zemāk minētiem viencēllēniem piešķirt veicināšanas premijas Rbļ. 500. — amērā katru.

1. Zaitel-Zommerel, Elinai Augustu m. par lugu «Vissvarīgākais».
2. Arzamasevcei, Annai Nikolaja m. par lugu «Jaunie laudis» (krievu valodā).
3. Ziguram, Jānim Robertu d. par lugu «Neilgts viesis».
4. Vilkam, Arturam Kārļa d. un Zuntneram, Mārtinam Mārtiņa d. par lugu «Kaimiņa padoms».

IV
Ieteikt tālākam darbam šādas konkursā iesniegtas lugas:

1. «Inženieris Akmens» ar moto «100 miljoni nelīdzēs».
2. «Bites un trani» ar moto «Āzis nav dārznieks».
3. «Ista mīlestība» ar moto «Es, draugi, mīlu Ļepinkalnu skaistos».
4. «Launa rūsā» ar moto «Lai Rīga atkal dimdēt sāc...»
5. «Pretī rītdienai» ar moto «Ikvienam ir roka jāpielek, lai lielais darbs uz priekšu tiek».
6. «Bizness» bez moto.
7. «Mazsvarīgā nozāre» ar moto «Marta».
8. «Savā kolchoza» ar moto «19032.112».
9. «Mēs viņiem parādīsim» ar moto «Mūsu socialistiskās sacensības princips ir pirmrindnieku biedriskā palīdzība atpalicējiem, lai panāktu vispārēju kapinājumu. J. V. Staļins»
10. «Rieksts nav viegli pārkožams» ar moto «Lauksaimniecības arteļa statuti — kolchozu dzīves pamatlikums».
11. «Viņš dzīvos» ar moto «Mūsu draudzība».
12. «Saulē lec austrumos» ar moto «39043».
13. «Bez maskas» ar moto «Cerība — laba lieta».
14. «Studenta māte» ar moto «Par slavu Dzimentei skan mana dziesma».
15. «Baskāji un sumpurnis» ar moto «12345».
16. «Zelta medaļa» ar moto «Ne-baidies no sarežģītiem konfliktiem».
17. «Rūsā uz metāla» ar moto «Kritizē draugus, ienaidniekus sīti».
18. «Alz dzēls priekškarā» ar moto «Miera vārds».
19. Luga bez nosaukuma ar moto «Slinkum, slinkum, laid mani vaļā».
20. «Viņam laiks iet pensijā» ar moto «Pēdējā teikā» (krievu val.)
21. «Apgabala čempions» ar moto «Aleksandrs Smolenskis» (krievu valodā).
22. «Tēvocis Matjē» ar moto «Viņi netiks!» (krievu valodā).
23. «Dāvana» ar moto «Novatori» (krievu valodā).
24. «Pārbaudījums» ar moto «Par kritiku un paškritiku» (krievu valodā).
25. «Pie Valentīna Sergejeviča» ar moto «Maskava» (krievu valodā).
26. «Uz lielā ceļa» ar moto «Sēti» (krievu valodā).
27. «Džungļi» ar moto «Astoņi» (krievu valodā).
28. «Kādreiz svētdiena...» ar moto «Mēs uzvarēsim karu» (krievu valodā).
29. «Neuzticīgais» ar moto «Āfiers tiks saglabāts un nostiprināts, ja miera saglabāšanu tautas pārņems savas rokas un aizstāvēs to līdz galam» (krievu valodā).

V
Premijas saņemamas Latvijas Padomju rakstnieku savienības grāmatveidībā Rīgā, Kr. Barona ielā 12, sākot ar 1952. g. 1. jūliju.

VI
Negodalgots un tālākajam darbam ieteiktas lugas autori var saņemt atpakaļ Mākslas lietu pārvaldes teātru daļā Rīgā, Komuņu bulv. 1. divu mēnešu laikā no šī lēmuma izsludināšanas dienas.

BEZ ATBILDĪBAS SAJŪTAS

Mūsu priekšā skaistā, gaumīgā ietērpā izdota grāmata bērniem — Pāvila Vilpiņa «Lielais lidojums». Autors nodoms bijis labs un cildens — iepazīstināt mazos lasītājus ar savienoto republiku dabu, dzīvi un laudim. Apšveicams pasākums, jo latviešu bērnu un jaunatnes literatūrai pelnīti jāpārmet, ka tā pārāk gausi pārvār provincālo šaurumu, ļoti maz uzmanības veltī tautu draudzības temai. Protams, uzdevums nav viegls. Tas, par ko rakstā, labi jāpazīst, jāprot attēlot ne vien vispārīgo, padomju tautām kopīgo, bet tāpat arī ļautīver tas īpatnis un savdabīgais, kas piemīt katrai republikai.

Kā tad nu dzejnieks Pāvils Vilpiņš savu uzdevumu veicis? Diemžēl, izlasot grāmatu, jūtamies vilusies. Vispirms, nav skaidrs, kādi tad īsti bijuši autora radošie nolūki: uzrakstīt mākslas darbu bērniem vai sniegt saistītā valodā ģeogrāfiskās ziņas par citu republiku dabu, tautas saimniecību un sadzīvi. Liekas, pa daļai tāds arī bijis dzejnieka nodoms, jo par to viņš pats pastāsta grāmatas ievadā. Bērni brīvdienās lasa skaisto N. Michailova grāmatu «Mana Dzimtene» un nolemj doties ledotā ceļojumā ar lidmašīnu pa citām republikām. Viņi vēlas brāļu tautām pavalcēt, ko tās ražo, kā rod «maizi, rūdu, naftas lāsi... malu malas pavērot». Tad nu autors arī tālāk mēģina kopā ar bērniem izceļot pa visām savienotajām republikām un redzēto pastāstīt mums. Tomēr autoram savu radošo nolūku nav izdevies realizēt — spriega, gleznaina un dzejiska notēlojuma vietā iznācis sauss, šablonisks apraksts, kas nevar savilgt ne mazo, ne pieaugušo lasītāju.

Arī mūsu bērnu un jaunatnes dzejniekiem pārņemtas tas pats, ko par dažiem krievu padomju autoriem teicis rakstnieks Kornejs Čukovskis šā gada «Literaturnaja gazeta» 54. numurā. Kornejs Čukovskis atzīmē, ka dažos bērnu dzejoļos pēdējā laikā parādās bīstama tendence uz formas standartizāciju, neradošu trāfaretu sižetu, intonāciju un ritmu izmantošanu. Tā pati nelāme piemīt arī Pāvila Vilpiņa «Lielajam lidojumam». Labas savilpojošas dzejas vietā radies nedzīvs, fražu pārpilns sacerējums. Autors kļūda arī tā, ka viņš pāris desmit pantos mēģinājis pateikt visu, kas vien bijis sakāms par katru atsevišķu republiku. Piemēram, Igaunijas PSR veltītais tikai trīspadsmit kvartas — bet vai gan tik nedaudz strofās var izstāstīt visu? Dzejnieks neizbēgami bijis spiests izlīdzināt ar parastām tukšām frazēm. Kaut vai šādas rindas:

Gul pie jūras Tallina,
Kraštā viņi skalnās.
Darbi ostā neapstājas,
Svilpmē kuģi sarunājas.

Vai atkal:

Kohtlas vīri kust bez stājas,
Degakmeni cērt un lauž,
Brūnā viela kaudzēm krājas,
Fabrikā to gaida jau.

Kuplām grīstēm dūmi vējas,
Kūp no gariem skursteņiem;
Benzīns, piķis, gāze, eļļa
Top no zemes akmeņiem.

Ar tikpat tukšiem savīknējumiem piebilstvēja visa grāmata. Pagādās jau arī par dzejiskākai rindai, svaigākai gleznai, piemēram, Kareļu-Somu PSR, Gruzijas PSR veltītajās nodaļās. Tomēr šādu vietu ir pārāk maz. Atšķiram Ukrainas PSR veltīto nodaļu un lasām šādu pantu:

Domeņkrāsnīs rūda kūst,
Cuguns špākdams laukā plūst.
Metals noder varenām
Mūsu zemes mašinām.

Runājot par lielajām komunisma celtnēm, autors spējis pateikt vienīgi šādas nebaudāmas vārsmas:

Sevi nesot lielu spēku,
Dņepra dziļi viņi vel.
Stipro stālnisko ēku
Pie Kachovkas tautas cel.

Sastopamies arī ar neloģiskām metaforām. Tajā pašā nodaļā dzejnieks raksta, ka dienvidos, kur sausi vēji uzbrūk druvām stiebrus lauzt — traukstes kanāls spēji un vilnis steigšies asnu glaust. Nesaprotam, kā tas domāts. Vai tiešām kolchozu druvu aplūdinās? No visa tā, ko dzejnieks pateicis, negūstam ne mazāko priekšstatu par komunisma celtnēm un to celājiem.

Kad 1950. gada sākumā «Lielo lidojumu» sāka iespīest «Bērniņa», trīs vecākās pionieri vadītājs «Padomju Jaunatnē» dzejniekam publicēja atklātu vēstuli. Vēstulē bija norādīts uz tiem pašiem trūkumiem, par kuriem jārunā arī tagad, pēc diviem gadiem. Pāvilam Vilpiņam pārmeta ne vien dažas neprecizitātes, bet dzejnieku kriti-

zēja arī par šablonismu, redzes gleznu bālumu. Kā pašu būtiskāko sacerējuma vainu vēstulē atzīmēja tukšu deklarativismu un bērniem nepiemērotu, pārāk statistisku aprakstu. Pēc kritikas «Bērniņa» Pāvila Vilpiņa darbu pārtrauca publicēt. Pēc tam darbs turpat divus gadus nogulēja Latvijas Valsts izdevniecības bērnu un jaunatnes literatūras redakcijā. Varēja domāt, ka dzejnieks no kritikas būs mācījies un aizrādījums, kaut arī ne simtprocentīgi, tomēr levēros, jo laika pie «Lielā lidojuma» nopietni pastrādāt bija pietiekami daudz. To vajadzēja darīt, jo vairāk tāpēc, ka norādītie trūkumi bija būtiski, ko nevarēja izlabot, šo to pārisinot, izmainot dažus pantus un vārsmas.

Salīdzināsim laboto ar veco redakciju. Atšķirsim «Bērniņa» 7. burtiņu un grāmatas 40. lpp. nodaļā «Ukrainas PSR».

«Bērniņa»:

Udens gāžas — jauda rodas,
Spēkarats ap asi trauc.
Spuldzē ieliet liesma spodra,
Elektrībai spara daudz.

Grāmatā:

Vilnis gāžas — jauda rodas,
Dņeprogasam spēka daudz:
Plūst pa stieplēm — gaisma rodas,
Spara ratus darbā trauc.

Vai, izlasot pirmo un otro variāciju, var sacīt, ka pēdējā dzejiski labāka un spēcīgāka? Kvaras pirmā rinda, kurā ūdens izmainīts ar vārdu «vilnis», varbūt nedaudz gleznaināka, kaut gan, ja jau laboja, tad «gāžas» vietā varēja izvēlēties citu dzejiskāku apzīmējumu. Turpretim pēdējās divas rindas kļuvušas pat sliktākas. Trešā rinda pirmajā variācijā «Spuldzē ieliet liesma spodra» skan dzejiskāk nekā «Plūst pa stieplēm — gaisma rodas». Pie tam kaut kur pazudis teikuma priekšmets, un paliek neskaidrs, kas tad īsti plūst pa stieplēm — vilnis vai cits kas. Tādu neloģisku grāmatā samēklēsim kritēni daudz.

Pareizi, ne jau visur dzejnieks labojot tekstu pasliktinājis, tomēr nekur tas nav kļuvis mazāk labāks. Salīdzinot, piemēram, «Bērniņa» 9. burtiņā iespīesto Gruzijas PSR attēlojumu ar grāmatas 56. un 57. lpp., redzam, ka izmainītas tikai parastas frazes.

Vēl pāris piezīmes par valodu un stilu. Līdz šim Pāvila Vilpiņu pazinām kā labu latviešu valodas pazinēju. Labs piemērs ir dzejoļu krājums «Tukšnešu darzos». Tiesa, krājuma atradīsim arī savus negludumus, dažu labu bālaku pantu, tomēr tur jūt īstu smalkjūtīgu dzejnieku, kas teicami izmanto valodas iespējas. Tāpēc jo vairāk jābrīnās, ka Pāvils Vilpiņš varējis rakstīt bērniem ar tik vieglu roku un tik nevērtīgi izturēties pret stilu. Dažu vietu rīms jau skan it raiti, piemēram:

Balti nami — papeles,
Kīršu dārzī rota tiem.
Saldi smaržo vērmeles.
Stepe — līdz pat tālu tiem.

Tomēr tādas vietas ir retums. Biežāk rodām šādas «stila ziedus» — kombināts dzīlēs špākdams grauzas... Lai jo straujāk darbā zvejas... Kartupeļu kaudžu kaudzēm Baltkrievijā audzē... Bij bajam jādod viss, kaut pašam vēders smīkst — pēdējais tāpēc, lai iznāktu atskaņa vārdam vilkt. Tāpat lielus iebildumus rada arī dzejoļu atskaņošana.

Skaidrs, ka uzrakstīt tik garu sacerējumu ar pamišus un blakus atskaņām nav viegli, tas radītu grūtības ne tikai Pāvilam Vilpiņam vien. Bet dzejnieks gājis vieglākās pretestības ceļu un atskaņām izmantojis stipri daudz nepiemērotu sabalojumu. Piemēram: kalns un salts, oāze un lēnītis; stipri daudz dzejnieks izlīdzina ar vienbalsīgām atskaņām: ēcu, kokvilnu; tāpat par daudz atkārtotas: jāļ, stāj, māj, klāj, kas liecina, ka Pāvils Vilpiņš nav padomājis, ka bērniem vajadzīga dzirda un skaidra valoda. Ja jau neizdevās atrast piemērotu atskaņu, it mīlīgi varēja rakstīt arī baltajā pantā, tad arī daudz mazāk būtu vajadzējis samocīt stilu. Pāvils Vilpiņš iemīlējās dažus vārdus, kurus izlieto visdažādākiem darbības apzīmējumiem vietā un nevieta. Tā viņam raiti rit darbi, runas un pat lietus list raiti. Aprakstot mūsu lielās Dzimtenes galvaspilsētu Maskavu, dzejnieks nav atradis siltākas, dzejiskākas rindas. Visā nodaļā uzrakstīta parastā trāfaretā un ar desmitkārt dzirdētām frazēm. Tā radies skaidru vārdu bīrums, bet pietrūcis īstas dzejas.

Jāpauž, ka dzejnieks varēja atļauties veltīt bērniem tik kokaīnā stilā un valodā uzrakstītu grāmatu?

E. Dambure

Lunačarska vārdā nosauktā Valsts Teatra mākslas institūta studenti (no labās) Vanda Valkovska, Nora Vētra, Bruno Priede, Venta Vecumniece un Tatjana Vlasova pēc eksameniem pie institūta ēkas Maskavā. S. Singareva uzņ.

VIŅI MĀCĀS MASKAVĀ

Lunačarska vārdā nosauktā Valsts Teatra mākslas institūta studentu salmē ir pieci Padomju Latvijas pārstāvi: Nora Vētra, Bruno Priede, Venta Vecumniece, Tatjana Vlasova un Vanda Valkovska.

Vēl pirms četriem gadiem Rīgā nebija daudz tādu, kas zinātu Noras Vētras vārdu. Tagad viņa jau ir talantīga režisore un plaši pazīstama dramaturģe — divu lugu autore, kas uzvestas Latvijas PSR Valsts Dailes teātrī un Jelgavas Dramas teātrī. 1947. gadā Nora Vētra pabeidza Rīgā Latvijas PSR Valsts Dramas teātra studiju un divus gadus bija šā teātra aktrise. Pēc tam viņa devās uz Maskavu, lai praktiski apgūtu režisora mākslu slavenajā Maskavas Dailes teātrī. Gorkija vārdā nosauktā PSRS Valsts Akademiskā Dailes teātra izcilie meistari — PSRS Tautas mākslinieks V. Toporkovs, Krievijas PFSR Tautas mākslinieks D. Orlovs, Noras Vētras darba tiešais vadītājs, Krievijas PFSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks I. Rajevskis veltīja lielu uzmanību jaunajai topošajai latviešu režisorei. Viņu siki un rūpīgi iepazīstināja ar izrāžu tapšanas procesu Maskavas Dailes teātrī. Ar dziļu interesi Nora Vētra vēroja, kā norit šajā teātrī mēģinājumi, sagatavojot jaunuzvedumus — A. Ostrovskā lugu «Mežs», N. Virtas lugu «Iznīcībai nolemto savvērestība», K. Simonova — «Svešā ēna», E. Maļceva — «Otrā mīlestība», C. Dikensa romana «Dombi un dēls» dramatizējumu. Pēc mēģinājumiem šo uzvedumu režisori PSRS Tautas mākslinieki V. Toporkovs, V. Staņicins, M. Kedrovs un citi pastāstīja Norai Vētrai par savām jaunrades, metodēm klasisko lugu un padomju dramaturģu darbu inscenējumos.

1950. gadā Nora Vētra pārbrauca Rīgā, ieguvusi daudzas vērtīgas zināšanas un atziņas. Jaunā režisore kopā ar Latvijas PSR Tautas mākslinieku Staļina premijas laureātu A. Amtmani-Briedīti inscenēja Latvijas PSR Valsts Akademiskajā Dramas teātrī A. Jakobsona lugu «Čiņa bez frontes līnijas». Pagājušā gada pavasarī Nora Vētra sekmīgi iestudēja kā režisora diplomdarbu šajā teātrī M. Gorkija lugu «Barbari». So inscenējumu konsultēja un pieņēma speciāli šajā nolūkā uz Rīgu atbraukušais Maskavas Akademiskā Dailes teātra režisors I. Rajevskis.

Nora Vētra apliecināja savu talantu arī dramaturģijā. 1949. gadā Rīgā Dailes teātrī iestudēja un uzveda viņas pirmo dramaturģisko darbu — vēsturisko lugu «Velna mācītājs». Otru jaunās dramaturģes lugu «Ar dziesmiņu druvā gāju», kas veltīta republikas kolchozu dzīves jautājumiem, inscenēja 1951. gadā Jelgavas Dramas teātris. Pirms neilga laika PSRS Padomju rakstnieku savienības dramaturģijas komisijas sēdē, apspriežot latviešu dramaturģu jaunus darbus, Noras Vētras luga «Ar dziesmiņu druvā gāju» ieguva teicamu novērtējumu. Maskavas dramaturģis Anatolijs Glebovs nule pārtulkojis to krievu valodā uzvešanai krievu teātros.

Pašlaik Nora Vētra liek eksamenus

Maskavā Valsts Teatra mākslas institūta eksternatā režijas teorijā. Pēc gada, nokārtojusi institūtā visus eksamenus, viņa atgriezīsies Rīgā, lai sāktu režisores darbu gaitas teātrī. Jādama, ka līdz tam laikam jaunā režisore un dramaturģe būs pabeigusi iesākto lugu, kas veltīta komunistiskās celtniecības jautājumiem Padomju Latvijā. Lugas darbība noris arhitektu vidū.

... Bruno Priede izvēlējies baletmeistara profesiju. Pirms iestāšanās Valsts Teatra mākslas institūtā viņš ar atzīstamām sekmēm darbojās kā baleta solists Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātrī. Ridznieki ļoti atceras arī krāšņos tautas deju uzvedumus Padomju Latvijas vispārējās dziesmu svētkos, to galvenā baletmeistara Bruno Priedes iestudējumā.

Jaunais baletmeistars mācās Maskavā jau otro gadu. Tur Valsts Teatra mākslas institūta baletmeistaru fakultatē studenti pazīstamo Akademiskā Lielā teātra baletmeistaru. Krievijas PFSR Tautas mākslinieku L. Lavrovska un R. Zacharova vadībā inscenē baletu fragmentus. Tā, piemēram, Bruno Priede inscenējis ar Lielā teātra jauniešu baleta māksliniekiem choreogrāfisku ainu «Mēs par mieru», kurai muziku komponējis apdāvinātais skaņradis Igors Jakušenko, kam ir tikai astoņpadsmit gadu. Jūnijā beigās jaunais latviešu baletmeistars parādis savu mācību inscenējumu institūta baleta fakultātes eksaminācijas komisijai.

Vasarā Bruno Priede strādās, iestudējot latviešu tautas deju ciklu, kā arī tautas demokrātijas zemju nacionālās dejas. Bez tam viņš raksta libretu latviešu baletam par mūsdienu tēmu.

Venta Vecumniece dzimusi un augusi Daugavpilī muzikā ģimenē. Tagad viņas tēvs ir Dailes teātra orķestra muzikā.

Jau meitenes gados Venta nolēma kļūt par aktrisi. Lai sasniegtu savu mērķi, viņa iestājās Dailes teātra studijā un ar lielu uzticību un neatlaidību apguva skatuves māksliniekam nepieciešamās zināšanas. Jau mācību gados, bet it īpaši pēc studijas beigšanas Vecumniece sniedza Dailes teātra izrādēs vairākus teicami izveidotus tēlus.

1950. gadā jauno aktrisi nosūtīja jaunrades komandējumā uz Maskavu. Pēc gada viņa sekmīgi izturēja iestāžu pārbaudījumus Lunačarska vārdā nosauktā Valsts Teatra mākslas institūta režijas fakultatē, ko vada PSRS Tautas mākslinieks Jurijs Zavadskis. Nupat Venta Vecumniece beidza fakultātes pirmo kursu, iegūstot vienīgi teicamas atzīmes eksamenos pie PSRS Tautas māksliniekiem Jurijs Zavadska, Alekseja Popova un Krievijas PFSR Tautas mākslinieka Nikolaja Gorčakova.

Vairāk nekā divdesmit jauniešu no dažādām Padomju Savienības malām un tautas demokrātijas zemēm apgūst institūtā aktiera meistarību. Viņi visi nodarbojas iepazīstas ar brālīgo padomju republiku kultūru un mākslu, par ko referē tā paša institūta studenti. Nesam aktieru fakultātes studenti ar interesi noklausījās Ventas Vecumnieces referātā «Dzimtene». Veselas

piecas stundas ilga viņas stāstījums par savu republiku. Venta ar aizrautību stāstīja par jauno dzīvi Padomju Latvijā, par čaklo, strādīgo latviešu tautu, tās ierāzām un tradīcijām, par literatūras un mākslas attīstību jaunajā padomju republikā. Latviešu tautas pārstāves Ventas Vecumnieces stāstījumu ar dziļu interesi noklausījās viņas studiju biedri un draugi — tadžiki un turkmeņi, baltkrievi un baškiri, albaņi un ungari, rumāņi, čehi un vācieši — Vācijas Demokrātiskās Republikas jaunieši...

Ridzniece Tatjana Vlasova strādāja par režisora asistenti Rīgas kinostudijā un piedalījās kā tēlotāja filmās «Māup ar uzvaru» uzņemšanā. Taču viņa izjuta aizvien lielāku vēlēšanos pārvērsties teātra kritiķa darbam. Pagājušajā gadā Tatjana Vlasova izturēja konkursa iestāžu eksamenus Valsts Teatra mākslas institūta Teatra zinātnes fakultatē un kļuva par tās studentu. Viņa uzrakstījusi divus kritiskus rakstus — recenzijas par V. Lāča romāna «Vētra» dramatizējumu Krievijas PFSR Tautas mākslinieka Iļjas Sudakova inscenējumā Centralajā Transporta teātrī Maskavā un par Vsevoloda Višņevska lugas «Neaizmirstamais 1919.» uzvedumu PSRS Tautas mākslinieka Alekseja Popova iestudējumā Padomju Armijas Centralajā teātrī. Abas šīs teātra recenzijas izpelnījušas no institūta pedagogiem labu novērtējumu.

... Pati jaunākā institūta studentu — Padomju Latvijas pārstāvi — vidū ir Vanda Valkovska. Viņai ir deviņpadsmit gadu. Vanda pagājušajā vasarā pabeidza Rīgā vidusskolu. Jau kopš bērnu dienām viņa bija sapņojis kļūt par skatuves māksliniecei — aktrisi. Pēc vidusskolas beigšanas Vanda rudenī devās uz Maskavu ar ciešu apņemšanos iestāties Teatra mākslas institūta aktieru fakultatē.

Kad jaunā gaišmatainā meitene ienāca zālē un skanīgā balsi skaidri un ļēdīgi nodeklamēja krievu valodā Raiņa vārsmas, bet pēc tam Krilova fabulas un Gērbatova slāsta «Tēvu jaunība» fragmentu, eksaminācijas komisija vienprātīgi atzina, ka viņas dotības ir tik spožas, ka viņa uzņemama institūta studentu skaitā. Te jānorāda, ka aktiera fakultatē konkursa noteikumi bija neredzēti stingri: uz 16 vietām pretendēja 400 jaunieši, — tātad tikai viens no divdesmit pieciem varēja kļūt par šīs fakultātes studentu. Un komisija nebija maldījusies. Komjauniete Vanda Valkovska nupat pabeidza aktieru fakultātes pirmo kursu, izturējot visus eksamenus ar atzīmi «teicami».

Jaunatne ir mūsu cerība, mūsu mātīte. Tā godam nes augstu padomju mākslas karogu. Latvijas republikas jaunie pārstāvi Maskavā — Lunačarska vārdā nosauktā Valsts Teatra mākslas institūta studenti izsaka dziļu pateicību partijai un valdībai, kas dod viņiem iespēju sasniegt teātra mākslas kalngalus. Kad viņi pēc sekmīgi beigtiem studijām atgriezīsies dzimtajā Rīgā, visus savus spēkus un zināšanas tie ar lielu prieku veltīs Padomju Latvijas mākslas tālākā uzplaukuma sekmēšanai.

A. Krūmiņš

Muzikālās komedijas teātris iestudējis Strelnikova opereti «Verdžene». Attēla — Z. Borisova (Anastasija Batanova) un V. Zirdziņš (Andrejs Tumanskis).

Zentas Zarānes koncertā

Jau otro gadu aspirantūrās pie Maskavas un Leningradas konservatorijām savu profesionālo meistarību papildina LPSR Valsts konservatorijas absolventi. Mūsu republikas izvirzīto pirmo muziķu — aspirantu vidū jaunā pianiste Zenta Zarāne (absolvēja doc. I. Kalniņa klavierklasi) ir viens no nopietnākajiem spēkiem, kas pēc gada, atgriežoties Rīgas muziķu saimē, būs nozīmīgs ieguvums mūsu mākslas dzīvē. Ar Z. Zarānes darba rezultātiem šajā mācību gadā iepazīsimies 26. jūnijā rīkotajā jaunās mākslinieces pārskata koncertā.

Koncerts liecināja, ka nopietnās studijās pianiste guvusi nozīmīgus sasniegumus. Vispirms jāatzīmē atskanotā kompozīciju dzīvā, radošais muzikālais izpildījums, kas visumā parādīja jau respektējamu māksliniecisku briedumu. Vadoties no koncertā gūtājiem iespaidiem, šķiet, ka mākslinieces istā sfera ir lirika un mazo formu darbi, turpretim tādu monumentālu klavierdarbu kā Musorgska «Izstādes gleznu» izpildījumā vēl pietrūka vajadzīgā spēka un plašuma. Pozitīvs Zarānes spēles sasniegums ir kuplais, spēcīgais forte, tikai žēl, ka pianiste vairākos momentos pārāk forsēja skatnīgumu, nonākot pie nevajadzīga skaņas asuma forte posmos (Musorgska «Izstādes gleznu», Lisca «Mefisto valsis»). Atsevišķu skaņdarbu izpildījumu jūtamī traucēja spēles iekšējais līdzsvarotības trūkums («Izstādes glez-

nas»). Visumā Musorgska «Izstādes gleznu» interpretācijā bija daudz īpatņu, saistošu momentu, kas liecina par radošo mākslinieci — meklētāju pieeju skaņdarbu satura atklāšanai. Blakus šādām lapas pusēm atsevišķu šā cikla daļu iztulkojumu vērojam arī mazāk laimīgus momentus — nemotīvus fražu nobelgumu aprāvumus («Vēca pils»), pārāk dramatizētas epizodes («Rūķis»), nevajadzīgi sasteigtus posmus («Kļeivas zelta vārti»). Programā uzņemtie Sopena un Lisca skaņdarbi pieskaitāmi koncerta labākajiem momentiem, kur pianistei izdevās parādīt elastīgu muzikālo veidojumu un visumā ievērojamus spēles tehnikas sasniegumus.

Svarīgi atzīmēt, ka minētajiem jaunās pianistes spēles trūkumiem, kā arī dažiem mazāk laimīgajiem momentiem tīri tehniskā plāksnē ir pa daļai gadījuma raksturs, jo atbildīgo koncerta programmu Z. Zarāne atskaņoja pēc nesen pārciestas nopietnas slimības. Zentas Zarānes dzīvā, vijīgā spēle ir neapšaubāmu teltamu muzikālo dotību un nopietna darba rezultāts. Zarānes sniegums klausītājus saista, ierosina, neatstāj vienaldzīgus. Šis dzīvā kontakts ar publiku ir svarīgs faktors jaunās mākslinieces turpmākajās darba gaitās un sasniegumos. Tas lai pamudinā Zarāni turpināt darbu pie savas mākslinieciskās personības veidošanas līdz vēl lielākai pilnībai.

Biruta Bergmane

ŠONEDĒL

Vilņas Krievu dramatisma teātra viesizrādes Latvijas PSR Valsts Krievu dramatisma teātri:

Sodien — dienā «Trīs kareļi», vakarā «Vilki un avis». 30. jūnijā — «Suns uz siena kaudzes». 1. jūlijā — «Otello». 2. jūlijā — «Sikpilsone». 4. jūlijā — «Otello». 5. jūlijā — «Suns uz siena kaudzes». Dienas izrādes sākums plkst. 13, vakara — plkst. 20.

Valmieras teātra viesizrādes Dailes teātri:

1. jūlijā — «Trīs kareļi». 2. jūlijā — «Revidents». 3. jūlijā — «Tikmīģa Marta». 4. jūlijā — «Precības». 5. jūlijā — «Trīs kareļi». Izrāžu sākums plkst. 20.

Sodien Kultūras un atpūtas parka brīvības teātri Akademiskā Dramatisma teātra viesizrāde — «Spītniecs savaldīšana». Sākums plkst. 19.

o Apgabala vīrsnieku namā Leningradas estrādes mākslinieku koncerts. Sākums plkst. 20.30.

o Dzintaru koncertzālē KPFSR Nopelniem bagātā māksliniece, Staļina premijas laureāte kinoaktiera P. Kačņikova radošā darba vakars. Sākums plkst. 21.

o Konservatorijas zālē LRAP Kultūras nama kora koncerts, veltīts mākslinieciskās pašdarbības skatē. Diri-

ģents LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieks L. Vigners. Sākums plkst. 21.

30. jūnijā Zinātņu akadēmijas konferenču zālē, Komunālā ielā 4, M. Vulfsona lekcija par starptautisko stāvokli. Sākums plkst. 18.15.

o LRAP Kultūras namā, Amatu ielā 5, Kirova rajona mākslinieciskās pašdarbības skatē. LRAP Kultūras nama dramatisks kolektīvs izrādīs N. Kulčenko komediju «Mūsu jūrmalā». Sākums plkst. 19.

1. jūlijā Dzintaru koncertzālē simfonisko koncertu vasaras sezonas atklāšana, Piedalās Radiokomitejas simfoniskais orķestris, apvienotais Valsts un Radiokomitejas koris. Vīlņinieku Vissavienības un starptautisko konkursu laureāts L. Kogans, Operas un balēta teātra solists P. Grāvelis, Diriģents L. Vigners. Programā Hačaturjana, Ivanova, Smilgas, Skūtes un Jāz. Medija darbi. Sākums plkst. 21.

2. jūlijā Latvijas Padomju mākslinieku savienība tēlnieku sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 17.

5. jūlijā Dzintaru koncertzālē LPSR Tautas mākslinieces, Staļina premijas laureātes E. Pakules, LPSR Nopelniem bagātā māksliniece, Staļina premijas laureāte A. Daškova un LPSR Nopelniem bagātā māksliniece H. Brauna koncerts. Sākums plkst. 21.

Arzēmju piezīmes

«Dailrādes brīvība» Amerikas Savienotajās Valstīs

1941. gadā Sanfrancisko pilsētā patbeidza galvenā pasta nama būvdarbus. Izsludināja plašu konkursu jaunās ēkas mākslinieciskajai izdalošanai. Tajā piedalījās 84 mākslinieki, kuru skaitā bija Savienoto Valstu ievērojamākie mākslas meistari. Zūrijas sastāvā ietilpa trīs izcili mākslinieki un arhitekti, kuriem bija jāizraugās divdesmit deviņi sižeti sienu gleznojumiem. Viņi izvēlējās gleznu sižetus, kurus piedāvāja gleznotājs A. Refreže. Šos sižetus apvienoja kopīgs temats: «Tautas, kas ceļ savu pilsētu, vēsture». Karš aizkavēja mākslinieku realizēt savu ieceri. Refreže varēja stāties pie gleznu radīšanas tikai 1946. gadā.

Bet temats, ko izraudzījās mākslinieki, nebija pa prātam tādu galēji reakcionāru organizāciju kā «Amerikas leģiona», «Kara veterānu asociācijas» un tām līdzīgu «apvienību» vadītājiem Sanfrancisko pilsētā. Kā zināms, šīs organizācijas mūsu dienās iegūst aizvien lielāku svaru Amerikas Savienoto Valstu sabiedriskajā dzīvē. Pēc to «mākslas cīnītāju» domām, kas nāk no šo organizāciju aprindām, mākslinieka dailrādes iecerēm, kuras tolaik atzinusi par labām un pieņemamām valdība, esot bijis... pretamerikanisks virziens!

Divarpus gadus ilga gleznu darīšana, un visu šo laiku nebeidzās pret Refreže vērstā naidīgā kampaņa. Galu galā reakcionāro aprindu spiediena rezultātā varas iestādes deva rīkojumu aizkļāt ar pārsegu mākslinieka pabeigto gleznu, kurā attēlots 1934. gada vispārējais streiks.

Tas viss modināja sašutumu pilsētas demokratiskā sabiedrībā. Nodibinājās mākslinieka aizstāvēšanas komisija. Pārsegu no gleznas aizvāca un Refrežem atļāva turpināt darbu.

Tāču mākslinieka vajāšanai ar to nebija pienākušas beigas. Savā laikā Refreže iesniedza priekšlikumu papildus agrāk apstiprinātajiem sižetiem uzgleznot gleznu, kas būtu veltīta Apvienoto Nāciju Organizācijas nodibināšanai sakarā ar to, ka ANO pirmā konference notika Sanfrancisko, kā arī gleznu par šīs pilsētas leguldiņu uzvaras kardināšanā pār vācu fašismu un japāņu militarismu. Savienoto Valstu sabiedrisko pieminekļu celtniecības pārvalde deva oficiālu piekrišanu mākslinieka priekšlikumam, un Refreže radīja šos darbus.

Ar šīs gleznas nepavisam nebija pa prātam amerikāņu fašistiem, kas kladzina, ka tas esot «nesavlaicīgs». Tumsā panākā, ka Sabiedrisko pieminekļu celtniecības pārvalde, kas jau bija pieņēmusi Refreže gleznu, tagad nolēmusi studēt jautājumu — par mākslinieka darbu iznīcināšanu.

Iznīcināt gleznotāju radītos darbus amerikāņu kultūras apspledēji un nomācēji, protams, var. Bet nav viņu spēkos piespiest klusēt progresīvos mākslas darbiniekus, kas cenšas ar savu mākslu paust patiesību un kalpot tautai.

Muzika un cigaretes

Nesen kādā no Ņujorkas lielākajām koncertzālēm notika plaši izreklamēts simfoniskās muzikas koncerts. To vadīja leģendārā Beethoven simfonijas atskaņojumam. Piecas minūtes pirms koncerta sākuma zālē ienāca divpadsmit frakās tērpti džentlmeņi. Viņi apsēdās pirmajā rīnā, un visiem pārējiem koncerta apmeklētājiem par lielu izbrīnu, nemaz nedomājā noņemt cimdus. Pat daudz ko pieredzējušajiem amerikāņiem tas bija kaut kas neredzēts, un zālē sākās saukstēšanās.

Varbūt viena otra muzikas mīļotāja sašutums par šādu «neuzvedību» būtu guvis skaidru izpausmi, taču istajā laikā uz skatuves ienāca diriģents, kurā vārds ir pazīstams visā pasaulē, un paklanīgi publicāli. Tajā pašā mirklī visi divpadsmit džentlmeņi it kā pēc komandas noņēma cimdus un nolika tos sev uz ceļiem. Publikā sastinga: visiem divpadsmit cīnīgā izskata vīriem uz galvas nebija neviena mata. Bet tas vēl nebūtu nekas Galvenais, kas tik ļoti pārsteidza koncerta apmeklētājus, ka tie apstulbumā blenza uz šiem divpadsmit klasiskās muzikas «cīnītājiem», bija tas, ka katram no tiem uz plikā pakauša ar melnu krāsu bija mākslinieciski uzziņēti viens prāvs burts. Skatoties no kreisās puses uz labo, varēja izlasīt vārdus: C-h-e-s-t-e-r-f-i-e-l-d.

Tā Amerikas Savienotajās Valstīs reklamē cigaretes.

Martina Andersena-Nekses 83. dzimšanas diena

Dāņu sabiedriskās aprindas atzīmē mūsdienu izcilā dāņu rakstnieka — aktīvā cīnītāja par mieru, par progresu un tautu brīvību — Martina Andersena-Nekses 83. dzimšanas dienu.

«Lai gan Martins Andersens-Nekse ir viens no nedaudzajiem dāņu rakstniekiem, kuri iegājuši pasaules litera-

tūras vēsturē, — raksta «Land og Folk», — viņš nekad nav aizmirsis, no kādas šķiras cēlies. Viņa dailrādes avots ir pastāvīgie sakari ar savu tautu un savu šķiru. Viņš vienmēr ir bijis jauns, jo savā dailradē vienmēr prātā attēlot jauno».

Demokratiskā Berlīnes teātros

M. KARPOVICS

Ja ap pulksten septiņiem vakarā gadās iznākt no Fridrichstrasse metro stacijas, tad pirmais, kas duras acīs, ir cilvēku pūļi, kuri stēdza uz teātru parades ieejām. Dažu minūšu gājiena attālumā no metro atrodas Valsts opera, Reinhardta vārdā nosauktais Vācu teātris, teātri «Kammerspiel» un «Schiffbauerdamm», koncertzāle «Fridrichstadtpalast» un visbeidzot Barlaja cirks. Teātri ir ļoti saredzami — neona uzraksti virs tiem iedegas jau labu laiku pirms tumsas testašanas.

Pirmskara Berlīnē teātri bija uzņēmumi, kas nežēlīgi konkurēja cits ar citu. To īpašnieki izdeva milzu sumas reklamai. Sādi tikumi, starp citu, ir pilnos ziedos arī tagad pilsētas rietumu sektoros.

Berlīnes demokratiskā sektorā nav nekādas vajadzības pēc reklamu kna-

das. Tur darbojas 12 teātri un koncertzāles, un parasti tie visi ir pārpildīti. Berlīnes skatītāja vajadzības un prasības ir neizmērojami pieaugušas. Viņš meklē Berlīnes teātros atsauksanos uz aktuālākajiem jautājumiem, viņš grib redzēt iemiesotas pilnasinīgas mākslas tēlos dzīvas idejas, ar kurām dzīvo un strādā jaunās Vācijas celtnieki.

Kā operas, tā arī dramatisma teātros izžūd no repertuāra bezgaumīgi, idejiski un mākslinieciski ziņā kaitīgi darbi. Daudzējādi atjaunots un paplašināts klasiskās operas un dramatisma repertuārs. Beethovenas dienās uz Valsts operas skatuves atjaunots nemirstīgās operas «Fidelio» inscenējums. Teātris «Schiffbauerdamm» gatavo Sillera «Laupītāju» uzvedumu. Paliekami nostiprinājušies uz skatuves tādi pasaulē klasikas darbi kā Čehu komponista Smetanas opera «Pārdotā līgava», ko spoži inscenējis režisors Felpešteinis Komiskajā operā.

Aizvien lielāku vietu repertuārā iegūst mūsdienu autoru lugas un par mūsdienu tematiem. Kaujinieciskis un interesants uzvedums ir «Čina par Helgolandu», kas inscenēts Vācijas galvaspilsētas Draudzības teātri. Lugas autors — Hamburgas rakstnieks Peters Martins Lāmpels — lūcis tai pamatā patiesus notikumus. Luga parāda jauno vācu patriotu varonīgo braucieni uz Helgolandes salu, ko angļu aviācija pārvērtusi par mērķi bumbu mešanas apmācībās.

Nelielā salā Ziemeļjūrā — Helgolande ir Vācijas sastāvdaļa. Čina par šīs salas atkalatdošanu mierīgai dzīvei ir daļa no visas vācu tautas kustības par Rietumvācijas atbrīvošanu no imperialistu kundzības. Lūk, tāpēc berlīnieši ar tik lielu savijojumu un simpatijām noskatās lugas darbības attīstību. Režisoram Hansam Rodenbergam un aktieriem izdevies radīt dziļi patriotisku izrādi. Ar lielu pacilātību un sirsnību tēlo jaunie aktieri, kam uzticētas galvenās lomas, — Hanss Edgars Stechers un Marianna Helmrāte.

Ainu pēc ainas atstāt skatītāju acu priekšā pārmaiņām bagātā čina par Helgolandu. Izrādes visspēcīgākās ainas ir krastā izkāpšanas epizodes. Sala ir mirusi, zvejnieku mājas sagrautas; pat ledzivotāju pēdējā patvēruma vieta — kapsēta neganti savādita ar bumbām. Zālē atskan vētraiņi aplausi, kad jaunie patrioti pacel vīrs šā uguns izdedzinātā zemes stūrīša miera gaišzilo karogu...

Dziļi iespaidu atstāj ainas, kurās parādīta salā izkāpušo jauniešu tiesāšana. Te saduras mūsdienu Rietumvācijas divu nometņu pārstāvji: jaunie patrioti un vācieši — okupantu dienēri. Un kaut gan tos, kas piedalījušies varonīgajā braucienā uz Helgolandu, gaida cietums, skatītāja rodas cieša pārliecība, ka uzvarēs cīnītāji par mieru un vienotību.

Izrāde vienmēr izraisa dzīvu jo dzīvu diskusiju publikā, kuras lielumu lielais vairākums ir jaunieši. Temats, varonji, notikumi nevienam neatstāj vienaldzību.

Nesen notika Jauna pirmizrāde arī teātri «Kammerspiel». Berlīnes sabiedrībai tajā parādīts Gerharda Mencela satiriskais apskats «Mareks Rietumos».

Tas ir savdabīgs dramaturģisks darbs, kuru izveido vairākas nelielas ainas — miniatūras, kas ātri nomaina cita citu. Pauzes starp tām aizpildītas ar dziedotā kuplējām.

Si izrādē savā ziņā ir ļoti nozīmīga. Tā atspoguļo autoru un aktieru centienus skatītājus un aktualus tematus istā tagadējā laikmeta elpa — lūk, kas vispirms savijņo «Kammerspiel» teātra radošā kolektīva jaunajā darbā. «Mareks Rietumos» ir asa satiriska izrāde. Galvenā varoņa tēla ir kaut kas no «Drošsirdīgā kareļļa Sveika».

Mēs redzam Mareku gan kā viesmīli, gan kā lejerkastnieku, gan kā leriinādes kareļi Rietumvācijas armijā, gan kā cietuma uzraugu. Visur un vienmēr šis no tautas nākušais cilvēks: paliek uzticīgs sev, visur viņš prot palīdzēt miera draugiem, cīnītājiem pret militarizāciju un fašismu.

Herberts Richters, kas tēlo Mareka lomu, ātri iegūst skatītāju simpatijas. Viņa Mareks, ārēji neveikls un vientiesīgs, īstenībā ir gudrs un atjautīgs. Izlikdamies par vientiesi, viņš nīkni un asi izsmej okupantus un to sulaiņus, atmasko nacistu epigonus, vāzā aiz deguna okškerus un policistus. Lūk, viņš, veikli novirzīdams apšārgu uzmanību, dod iespēju patriotiem aizmūrēt spridzināšanas kameras, kuras amerikāņi ierīkojuši tilta balstos. Lūk, viņš, nebedamies no sekām, palīdz aizbēgt no cietuma tajā ieslodzītam cīnītājam par mieru. Lūk, mēs redzam viņu strādnieku vidū, kas izjauc izbījušo nacistu ģenerāļu sanāksmi.

Kaut arī pārējie personāži ir visai schematiski, izrādē ļoti attēlotas jaunās iezīmes Rietumvācijas dzīvē, kur neapvaldīti trako reālējā un militarisms. Patiesīgi parādīts tautas aizvien pieaugošās pretestības gars, kas vērsas pret kara kurinātāju asinainajiem plāniem.

Savā cīņā par jauna tapšanu vācu kultūras progresīvie darbinieki rod varenu atbalstu klasiskajā krievu un padomju mākslā. Berlīnes labākajos teātros pašlaik ar panākumiem rāda Rimska-Korsakova operu «Sadko», Musorgska operu «Boriss Godunovs», Gogola nemirstīgo komediju «Revidents» un Čehova lugu «Kurģiņja».

Lieli uzmanību berlīnieši veltī padomju dramaturģu lūgām. Pavisam nesen dramatisks teātri parādīja trīs jaunos padomju lugu uzvedumus. Teātri «Schiffbauerdamm» notika Gorkija lugas «Ienaidnieki» pirmizrāde. Vācu teātris inscenējis Nikolaja Pogodina lugu «Kremlja kuranti». Viens no visjaunākajiem radošajiem kolektīviem — Berlīnes Draudzības teātris — parādīja Sergeja Michalkova «Sarkano kaklauto».

«Kremlja kuranti» uzvedums izraisījis sabiedrībā sevišķu interesi. Vācu skatītāji tajā pirmo reizi leraudzīja uz skatuves Vladimira Iljiča Lēņina tēlu. So atbildīgo lomu veiksmīgi tēlo aktieris Kleinošegs, kas izpelnījies par to Nacionālo premiju.

Lieli popularitāti ieguvusi uzvedumi «Julius Fučiks», kas radīts, izmantojot padomju dramaturģa J. Burjakovska lugu. Dedzīgā cīnītāja pret fašismu, Čehoslovākijas nacionālā varoņa lomu tēlami tēlo talantīgais skatuves mākslinieks, pazīstamais dziedonis antifašists Ernsts Bušs.

Pēdējā laikā E. Bušs nodevis darbam teātri. Berlīnes skatītājs augstu novērtējis daudzus viņa sniegtos, tajā skaitā Bertolda Brechta radītais Gorkija «Mātes» dramatisējums. Bušs darbojas arī kā režisors. Viņš inscenēja nupat pieminēto «Kremlja kuranti» uzvedumu. Izrādē par Fučiku Ernsts Bušs rada savijņojosu varoņa — komunistu, savas tautas uzticama dēla tēlu.

Demokratiskā Berlīnes šodienas teātra dzīvē iezīmējusies strauja tautas un mākslas tuvināšanās. Tautā tiecas pēc kultūras; tagad arī māksla noteikti un apņēmīgi virzās uz priekšu, lai apmierinātu tautas masu aizvien pieaugošās prasības kultūras laukā.

(No žurnāla «Novoje Vremja»)